

Plan Zmian 2014-2019

Program Twojego Ruchu

PROJEKT

Szanowna Obywatelko,

Drogi Wyborco,

Zaczynasz właśnie czytać program Twojego Ruchu. Składa się nań sto konkretnych rozwiązań, które wyrwą nas z biedy, beznadziei i kompleksów. Dzięki nim z heroicznej i umęczonej życiem Matki Polki staniesz się ufną w swoje siły Europejką. Z bezrządnego Sarmaty (lub upodłonego *Homo Sovieticus*) zmienisz się w Człowieka potrafiącego rozwinąć swój potencjał. Wraz z Tobą zmieni się Polska. Nie będzie już uciemiężonym Chrystusem Narodów ani wyśmiewaną krainą Ubu Króla, złodziei samochodów, najżarliwszych katolików i najpiękniejszych (choć przedmiotowo traktowanych) kobiet. Stanie się normalnym krajem, integralną częścią powstającej właśnie europejskiej federacji, dynamicznie odrabiającą stulecia mentalnego i materialnego zacofania. Miejscem, w którym można dobrze żyć.

Zdziwisz się pewnie widząc strukturę tego programu. Inaczej niż wszystkie inne partie, które wszystko widzą oddzielnie, a swoje propozycje przedstawiają w rozdziałach odpowiadających zastanej resortowej strukturze rządu, Twój Ruch patrzy na Polskę jako całość. Dzięki temu nasz plan zmian potrafimy opisać w kontekście wartości, które są kluczowe dla stworzenia nowego społeczeństwa. Społeczeństwa, które ucieknie od wielowiekowych obciążeń i będzie zdolne stawić czoła wyzwaniom XXI wieku.

Wartości organizujące opowieść Twojego Ruchu o Polsce to zaufanie, postęp, praca, równość i wolność. Piszemy o nich konkretnie, poprzez konkretne zadania, a nie teoretycznie lub akademicko. A kolejność wybraliśmy ze względu na relacje, które je łączą. Zaufanie, czyli zdolność do konstruktywnego współdziałania, ułatwia postęp. Dzięki postępowi wzrasta produktywność pracy, co zapewnia z kolei materialne podstawy polityki promującej równość. Równość zaś – nie tylko liberalna równość szans, lecz także kojarzony z lewicowością równy dostęp do określonych świadczeń – jest podstawą rzeczywistej indywidualnej wolności.

Uporządkowane w powyższy sposób punkty programu są wynikiem największej w dotychczasowej polskiej polityce debaty programowej. Za podstawę do niej posłużyły tezy ogłoszone na założycielskim kongresie Twojego Ruchu 6 października 2013 roku. W ciągu następnych miesięcy – do 11 stycznia 2014 – odbyło się 16 paneli dyskusyjnych, w których udział wzięło łącznie około jednej trzeciej członków partii oraz kilkudziesięciu zaproszonych zewnętrznych ekspertów. Na podstawie ich wypowiedzi i komentarzy większość z pierwotnych tez uznano za słuszne, wiele jednak zmieniono lub odrzucono. Pojawiło się także parę nowych pomysłów. Wszystkie z nich wpisują się w ramy wyznaczone przez wartości nowoczesnego społeczeństwa.

Zapraszamy do lektury – i do czynnego poparcia Twojego Ruchu w wyborach 2014 i 2015 roku.

Janusz Palikot, przewodniczący Twojego Ruchu

Jan Hartman, przewodniczący Krajowej Rady Politycznej TR

Krzysztof Iszkowski, dyrektor Planu Zmian – *think-tanku* TR

Zaufanie

Podstawą człowieczeństwa jest zaufanie. Bez niego niemożliwe jest stworzenie wspólnoty politycznej, ani żadnej innej. Od stopnia wzajemnego zaufania zależy siła więzów międzyludzkich i jakość życia w społeczeństwie. Zaufanie obywateli do Państwa jest warunkiem jego sprawnego funkcjonowania. Dlatego wielką zmianę polskiej polityki trzeba zacząć od budowy społecznego kapitału zaufania, w którym to procesie wszyscy musimy wyzbyć się swoich uprzedzeń i wspólnie tworzyć warunki do realizacji innych przyświecających nam wartości.

Zaufanie do współobywateli

Wzajemne oskarżenia nie mogą dłużej być istotą polityki. Zamiast nich potrzebujemy merytorycznej debaty nad możliwymi rozwiązaniami wspólnych problemów – debaty, w której zakłada się dobrą wolę politycznych konkurentów, nawet jeśli zgłaszane przez nich propozycje uważa się za nieracjonalne i szkodliwe.

1. Państwo to zorganizowani obywatele

Odrzucamy myślenie według którego państwo jest wrogą obcą siłą, „onymi”, chcącymi zniewolić „nas” – zwykłych ludzi. Istotą demokracji jest pełna zależność państwa od woli i czynów jego obywateli. Mylą się więc neoliberałowie uważając jego słabość za gwarancję indywidualnych swobód. W rzeczywistości państwo słabe zbliżone jest do Hobbesowskiego stanu natury: życie w nim jest *samotne, biedne, plugawe, zwierzęce i krótkie*. Rozumiana jako zdolność do wyznaczania zbiorowych celów i ich osiągnięcia, jako umiejętność racjonalnego zarządzania wspólnym życiem, **siła Państwa jest tym, co sprawia, że jego obywatele mogą żyć dobrze**. Silne Państwo to państwo skuteczne, wydajne i nowoczesne. Tylko w takim Państwie może rozkwiąć wolność. Takiego Państwa chcemy i takie zbudujemy.

2. **Więcej demokracji!**

Postrzeganie państwa jako Rzeczy Pospolitej (a więc wspólnej) jego obywateli oznacza, że obywatele muszą mieć jak największy wpływ na jego bieżące funkcjonowanie. Służą temu **lokalne i ogólnokrajowe referenda**, jak również **konsultacje społeczne**, zarówno na poziomie krajowym (włączenie organizacji pozarządowych i innych instytucji społeczeństwa obywatelskiego w proces legislacyjny), jak i lokalnym (m.in. budżety partycypacyjne). Większemu zaangażowaniu obywateli w życie publiczne sprzyja rozwój technologii informatycznych. **Dzięki Internetowi będziemy mogli głosować bez wychodzenia z domu** oraz prowadzić wolną – niekoniecznie moderowaną przez media – debatę publiczną. Więcej demokracji oznacza jednak większą odpowiedzialność każdego obywatela. Tego, jak ją udźwignąć, trzeba się nauczyć (zob. pkt 7).

3. **Nowe reguły konkurencji politycznej**

Wpływ obywateli na politykę krajową może zostać zwiększony także poprzez taką zmianę ordynacji wyborczej, która wprowadzi limit kadencji (zob. pkt 5) i sprawi, że **wielkość parlamentu zależy będzie od frekwencji wyborczej** (mandatów w Sejmie będzie do podziału tym więcej – maksymalnie tyle co obecnie, czyli 460 – im więcej wyborców weźmie udział w głosowaniu).

Rozwiązanie takie promuje aktywne postawy obywatelskie (mieszkańcy regionów, w których jest wyższa frekwencja, będą mieć więcej przedstawicieli), zmienia logikę kampanii wyborczej (zamiast zniechęcać do głosowania w ogóle, kandydaci różnych partii wspólnie przekonują do pójścia na wybory), oraz realizuje konstytucyjną zasadę równości głosu: w obecnym Sejmie, za sprawą różnej frekwencji w różnych okręgach, jeden poseł wybrany z Warszawy reprezentuje ponad 51 tys. głosujących, podczas gdy w okręgu elbląskim zaledwie około 26 tys.

4. **Więcej samorządności**

Każdy szczebel władzy powinien realizować tylko te zadania, które nie mogą być skutecznie zrealizowane przez szczebel niższy lub samodzielnie zorganizowanych obywateli. **Należy zlikwidować nieefektywne kosztowo powiaty, zwiększając za to kompetencje gmin i województw - czemu towarzyszyć musi zapewnienie odpowiednich źródeł finansowania.** Zakładając utrzymanie obecnego sposobu naliczania, **udział gmin we wpływach z podatku dochodowego powinien wynosić 50%, a województw 5%** (wobec związanych z wprowadzeniem emerytury obywatelskiej zmian w systemie danin publicznych – zob. pkt , wielkości procentowe byłyby odpowiednio mniejsze). Należy także rozważyć zmniejszenie liczby województw – muszą być one zdolne do sprawowania funkcji kontrolnych, co możliwe jest dopiero po przekroczeniu pewnej liczby ludności gwarantującej społeczny pluralizm i istnienie alternatywnych lokalnych elit (zob. pkt 40).

Władze samorządowe powinny otworzyć się na współpracę z organizacjami pozarządowymi. Celem Twojego Ruchu jest doprowadzenie do takich zmian ustawowych, które pozwolą wykorzystać doświadczenie i potencjał tych organizacji w obszarach, w których nie radzą sobie ani samorządy, ani agendy rządowe (zob. pkt 12).

5. **Wymuszenie zmiany pokoleniowej**

Rozwiązaniem mającym na celu przywrócenie polityki obywatelom jest także – o ile zmianę taką zaakceptują w referendum obywatele – **wprowadzenie limitu dwóch kadencji w odniesieniu do wszystkich mandatów pochodzących z wyboru publicznego:** posłów, radnych samorządowych, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (Senat zostałby zlikwidowany – zob. pkt 38). Zaangażowanie w sprawy publiczne nie powinno być postrzegane jako kariera na całe życie. Dotyczy to również aktywności wewnątrz partii, gdzie sprawowanie funkcji kierowniczych powinno być ograniczone

do dwóch kadencji, nie dłuższych w sumie niż 10 lat. Dodatkową pozytywną konsekwencją powyższych ograniczeń byłoby wprowadzenie do polityki ogólnopolskiej osób z doświadczeniem samorządowym.

6. **Zniesienie immunitetów**

Immunitety poselskie, sędziowskie i prokuratorskie, które miały zapewnić ich posiadaczom ochronę przed naciskami ze strony władzy wykonawczej, uległy wynaturzeniu: stały się przywilejem i narzędziem unikania odpowiedzialności za przestępstwa pospolite. Opowiadamy się za ich zniesieniem – **chronieni przed bezpodstawnym aresztowaniem i niesprawiedliwym sądem muszą być wszyscy obywatele**, a nie tylko wybrane grupy zawodowe.

7. **Edukacja do współdziałania i odpowiedzialności**

Wszystkie powyższe rozwiązania tylko wtedy doprowadzą do trwałej i znaczącej zmiany społecznej jeśli znajdą odzwierciedlenie w logice działania polskich szkół: **wychowawcy muszą uczyć odpowiedzialności – dobry obywatel powinien dostrzegać konsekwencje swoich czynów i umieć je krytycznie ocenić**. Szkoły w większym niż do tej pory stopniu powinny uczyć pracy zespołowej, uświadamiając uczniom, że warunkiem powodzenia wspólnych przedsięwzięć jest zaufanie i solidarność: do egzaminów powinni podchodzić w grupie, a nie indywidualnie. Równocześnie, należy ćwiczyć umiejętność krytycznego myślenia, opierając proces dydaktyczny na wspólnym dociekaniu zależności, a nie na arbitralnych komunikatach nauczyciela – egzaminy ustne muszą zastąpić mechaniczne testy.

Zaufanie do urzędów

Bez względu na to, jak wykształceni i odpowiedzialni będą obywatele, stopień zaufania do Państwa zależeć będzie od uczciwości, kompetencji i energii jego urzędników. Tam, gdzie brakuje któregokolwiek z tych czynników, państwo zarządzane jest źle, a

obywatele nie ufają jego władzom i instytucjom. Dodatkowymi czynnikami zwiększającymi zaufanie do Państwa i jego aparatu jest przejrzystość wydatków i procesów decyzyjnych, które służyć powinny osiągnięciu określonego, z góry zdefiniowanego, celu. Wreszcie, konsekwencje złego działania organów Państwa nie mogą być ponoszone przez obywateli. Zagwarantowaniu, że tak nie będzie, służą m.in. celowościowa wykładnia prawa, zasada milczącej zgody oraz rozpowszechnienie bezpłatnej pomocy prawnej dla obywateli.

8. **Merytoryczne reguły nominacji i awansu urzędników**

Urzędnik powinien budzić takie samo zaufanie obywateli, jakie budzi wśród pacjentów lekarz, a wśród pasażerów samolotu pilot. Można to osiągnąć tylko wtedy, gdy będzie powszechnie wiadome – i możliwe do sprawdzenia – że nominacja na dane stanowisko została poprzedzona sprawdzianem kompetencyjnym, a sposób sprawowania urzędu podlega systematycznej ocenie. Jej kryteria powinny być precyzyjnie określone i odzwierciedlać ogólny interes społeczny – nie mogą motywować do skupiania się na wynajdywaniu błędów popełnianych przez obywateli. **Okresowa ocena urzędników będzie mieć wpływ na tempo awansu i wysokość ich uposażenia.** Docelowo, **należy ograniczyć liczbę urzędników, a zwiększyć ich płace** – sytuacja, w której najbardziej kompetentne osoby wolą pracować w sektorze prywatnym, szkodzi wspólnocie.

9. **Przejrzystość wydatków i procesów decyzyjnych**

Należy zagwarantować rzeczywistą jawność wszystkich dokumentów urzędowych związanych z wydawaniem środków publicznych. Powinny być one dostępne w Internecie (a nie np. jedynie do wglądu w urzędzie gminy) i opisane w sposób umożliwiający obywatelkom i obywatelom zrozumienie, do czego się odnoszą. Wzorem do naśladowania jest norweski portal z informacjami o zasobach i procesach w administracji państwowej i samorządowej. Te samą **zasadę jawności należy**

stosować do wydatków wszystkich organizacji finansowanych z budżetu państwa – np. partii politycznych.

10. **Zapobieganie konfliktom interesów**

By uniknąć traktowania aktywności politycznej jako sposobu na zarabianie pieniędzy, postulujemy **zakazać łączenia funkcji partyjnych z pracą w organach zarządczych** spółek będących własnością samorządów lokalnych i spółek skarbu państwa. Członkowie korpusu służby cywilnej zasiadający w radach nadzorczych spółek z udziałem Skarbu Państwa nie powinni pobierać z tego tytułu dodatkowego wynagrodzenia.

11. **Logika celu, a nie instytucji**

Zarówno proces legislacyjny, jak i działania administracji powinny być zorientowane na osiągnięcie jasno określonych, najlepiej wyrażonych liczbowo, celów. Należy zerwać ze zwyczajem powoływania nowej instytucji w odpowiedzi na każde pojawiające się wyzwanie: wielu z nich można stawić czoła wykorzystując istniejące zasoby. Tak na poziomie państwa, jak i samorządów lokalnych **konieczne jest wprowadzenie zadaniowej konstrukcji budżetu**: jest ona nie tylko bardziej logiczna (sensem istnienia państwa jest wspólne rozwiązanie określonych problemów, a nie utrzymywanie instytucji), lecz także łatwiejsza do kontrolowania przez obywateli, którzy powinni mieć jasność, na co wydawane są pieniądze z ich podatków. Ważną konsekwencją przyjęcia w administracji paradygmatu celu będzie połączenie organów o podobnych kompetencjach, np. scalenie administracji budowlanej z nadzorem budowlanym, stworzenie jednej instytucji kontrolującej warunki sanitarne i BHP, połączenie Agencji Rynku Rolnego z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (zob. pkt 51).

12. **Większa efektywność wydatków publicznych**

Budżet zadaniowy i bardziej racjonalna struktura instytucjonalna pozwolą osiągnąć większy efekt za te same pieniądze. **Należy dążyć do ograniczania stałych kosztów**

administracyjnych, a zwiększenia wydatków na cele programowe. Na poziomie lokalnym warto dopuścić realizację zadań zleconych przez organizacje pozarządowe, a nawet podmioty prywatne.

13. **Rozsądne stosowanie prawa**

Spośród zmian mających uczynić państwo bardziej przyjaznym dla obywateli najważniejsze jest zastąpienie w procedurach administracyjnych obecnie dominującej literalnej wykładni prawa wykładnią celowościową, skupioną na rezultacie, jaki określona regulacja miała osiągnąć. **Zdrowy rozsądek musi wziąć górę nad dosłownym brzmieniem prawa.** Tam, gdzie pisemna interpretacja została już wydana, organy administracji powinny zostać pozbawione możliwości jej samodzielnej zmiany – można by tego dokonać tylko w wyniku wyroku sądu. Dotyczy to w szczególności urzędów skarbowych.

14. **Zasada milczącej zgody**

Jeśli w przewidzianym prawem terminie urząd nie wyda decyzji odmownej, będzie można przyjąć, że wniosek został rozpatrzony pozytywnie i działać bez przeszkód. Zasada ta powinna dotyczyć wszystkich postępowań, w których oprócz urzędu i petenta nie ma strony trzeciej. W pozostałych przypadkach **za każdy dzień zwłoki w wydaniu decyzji administracyjnej obywatelowi powinno przysługiwać odszkodowanie** w wysokości np. 500 złotych, potrącanie z wynagrodzeń urzędników ponoszących za nie winę.

15. **Bezpłatna pomoc prawna**

Należy wprowadzić systemowe rozwiązania gwarantujące obywatelom dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej w sprawach administracyjnych.

Zaufanie do wymiaru sprawiedliwości

Warunkiem zaufania i akceptacji jest zrozumienie. Obywatel, który ma do czynienia ze skutkami działania prawa musi wiedzieć, co i dlaczego go spotyka, oraz mieć poczucie, że organy Państwa – w tym

sądy – działają w sposób zgodny z intuicyjnym poczuciem sprawiedliwości. Sędziowie, prokuratorzy i policjanci muszą budzić jeszcze większe zaufanie niż urzędnicy, a zastosowanie potocznych norm zdrowego rozsądku powinno być zagwarantowane przez udział w procesach „zwykłych ludzi” – ławników. Ważnym czynnikiem budującym zaufanie do wymiaru sprawiedliwości jest także jego terminowość: ludzie muszą wiedzieć, że w przewidywalnej przyszłości doczekają się wyroku.

16. **Proste i zrozumiałe prawo**

Przepisy muszą być sformułowane prostym językiem i odnosić się do sytuacji z życia, zamiast cytować inne przepisy. **Wydając wyroki, sędziowie powinni dbać o to, by ich uzasadnienia w zrozumiałym sposobie wyjaśniały motywację decyzji** – obecne niskie zaufanie do prawa wynika również z tego, że sądy nie są w stanie wytłumaczyć stronom i opinii publicznej, dlaczego nie mają racji.

17. **Kary proporcjonalne do szkód i kosztów**

Biorąc pod uwagę koszty utrzymania więźniów (ok. 2500 złotych miesięcznie na osobę), fakt że jest ich w Polsce najwięcej w UE, oraz przepełnienie zakładów karnych (ok. 80 tysięcy skazanych oczekuje na wolne miejsce), **należy częściej zastępować pozbawianie wolności grzywnami i dozorem elektronicznym**, który umożliwia funkcjonowanie w społeczeństwie – w szczególności kontynuowanie pracy i utrzymanie kontaktu z rodziną, co wspomaga działania resocjalizacyjne. By usprawnić działanie wymiaru sprawiedliwości, trzeba także dać prokuratorom możliwość zaniechania ścigania sprawcy, jeśli z uwagi na kontekst ogólnospołeczny nie zachodzi potrzeba jego skazania. Więzienia i domy poprawcze w większym stopniu muszą pełnić funkcje resocjalizacyjne. Zwłaszcza te ostatnie nie mogą być dłużej rozsądnymi przestępczości i demoralizacji.

18. **Rozsądne priorytety dla policji**

Należy na nowo określić sposób monitorowania i oceny pracy policji, tak aby skoncentrowała się ona na działaniach, których oczekują od niej obywatele. Doktryna, według której

policja ma z jednakową determinacją ścigać włamywaczy i osoby przechodzące na czerwonym świetle przez ulicę (bo jej zadaniem jest ogólne egzekwowanie przestrzegania prawa) jest naszym zdaniem mylna. Tępienie drobnych wykroczeń by poprawić statystyki (i dzięki temu zapewnić sobie szybszy awans) nie jest działaniem, którym policjant najlepiej realizuje społeczny interes. W demokracji policja bardziej niż instrumentem ochrony władzy i aparatu państwa powinna być rzecznikiem obywatela.

Policjantki i policjanci powinni dobrze znać prawa człowieka i obywatela oraz być przygotowani do udzielenia pomocy psychologicznej ofiarom.

19. **Gwarancje rzetelności sędziów i prokuratorów**

Jednym z powodów niskiego zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości jest przekonanie o istnieniu lokalnych „sitw” obejmujących prokuratorów i sędziów. By je osłabić – oraz wyeliminować rzeczywiste patologie – postulujemy wprowadzenie geograficznej rotacji. Sędziowie i prokuratorzy co kilka lat powinni zmieniać województwo, w którym działają.

Niezależnie od tego, **działania sędziów i prokuratorów, a także notariuszy i komorników powinny zostać poddane skuteczniejszej kontroli, a nieuczciwość surowo karana.**

Przywileje zawodowe tych grup muszą iść w parze z bardziej rygorystycznym przestrzeganiem zasad przyzwoitości. Prokuratorzy powinni za swoje błędy odpowiadać przed sądem i ponosić pełne konsekwencje świadomego naruszenia prawa oraz wyrządzonych szkód. Poważnym problemem wymiaru sprawiedliwości jest także nadużywanie aresztów tymczasowych, sprowadzające się w skrajnych przypadkach do tzw. aresztu wydobywczego. Każdy prokurator i każdy sędzia,

przed uzyskaniem uprawnień do wykonywania zawodu, powinien w ramach praktyk zawodowych spędzić incognito minimum 3 dni w areszcie w charakterze osadzonego.

20. **Niech sądzą nas najlepsi prawnicy**

Trzeba wprowadzić akceptowany przez środowisko sędziowskie system oceny sędziów – oraz zmienić sposób wejścia do zawodu. Skoro sędziowie mają wydawać wyroki kierując się nie tylko literą prawa, sumieniem oraz wskazaniem wiedzy, lecz także własnym doświadczeniem życiowym, to w interesie publicznym jest, by doświadczenie to było jak największe. Dlatego **zostanie sędzią powinno stanowić ukoronowanie kariery adwokackiej, prokuratorskiej lub radcowskiej, a nie samoistną ścieżkę kariery rozpoczynaną wkrótce po studiach** – a społeczne znaczenie tego zawodu musi znaleźć odbicie w zarobkach. Należy dążyć do tego, by sędziowie przechodzili na emeryturę drogą stopniowego ograniczania aktywności zawodowej, a nie jej nagłego przerwania.

21. **Wzmocnienie pozycji ławników**

O ile orzekanie zgodne z prawem i procedurą musi być zagwarantowane przez zawodowych sędziów, o tyle sposobem na uwzględnienie społecznego poczucia sprawiedliwości jest **włączenie do składu orzekającego ławników, którzy – inaczej niż jest to obecnie – powinni pochodzić z wyborów powszechnych**. Ławnicy powinni orzekać we wszystkich procesach karnych w sądach pierwszej instancji, a odpowiednie zmiany w procedurach sądowych muszą zagwarantować ich aktywny udział w postępowaniu.

22. **Przyspieszenie procedur sądowych**

Terminy postępowań sądowych powinny zostać prawnie uregulowane, biorąc pod uwagę specyfikę różnych rodzajów sądownictwa. Tam, gdzie nie uniemożliwia tego konieczność zasięgnięcia opinii biegłego, **procesy powinny być prowadzone dzień po dniu**. W sporach gospodarczych po złożeniu wniosku pozwany powinien mieć 2 tygodnie na

przedstawienie dokumentów, a sąd 6 tygodni na ich analizę. Wszystkie rozprawy sądowe powinny być rejestrowane – ułatwiłoby to ewentualne postępowania apelacyjne i pozwoliło oszczędzić czas, bo pisemne uzasadnienia wyroku przygotowywane byłyby tylko na żądanie jednej ze stron (zob. pkt 41).

Zaufanie do Państwa

Ważnym źródłem zaufania do Państwa jest przekonanie o gwarantowaniu przez nie jasno określonego katalogu praw obywatelskich oraz pewnego minimum godności – którego wyrazem są zazwyczaj uprawnienia socjalne.

23. **Europejskie standardy**

Należy natychmiast odstąpić od tzw. protokołu brytyjskiego ograniczającego stosowanie w Polsce Karty Praw Podstawowych UE. Wśród praw podstawowych gwarantowanych przez Kartę znajdują się m.in.: prawo do dobrej administracji, prawo pracowników do informacji i konsultacji w ramach przedsiębiorstwa, wolność sztuki i nauki, myśli, sumienia i religii, oraz poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego.

24. **Ochrona przed oszustami**

Artykuł 76 Konstytucji („*Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.*”) powinien być bardziej rygorystycznie stosowany. Należy zwiększyć ustawowe gwarancje bezpieczeństwa dla wymienionych w nim grup, a także rozwinąć **program taniej pomocy prawnej w drobnych sporach konsumenckich.**

25. **Lepsza ochrona lokatorów**

Dotychczasowa polityka promująca budowę mieszkań na sprzedaż wpędza ludzi w pułapkę zadłużenia i coraz częściej kończy się eksmisjami z mieszkań kupionych na kredyt (zob.

pkt 55). Rośnie również, od roku 2008, liczba eksmisji z mieszkań wynajmowanych. By rozwiązać ten problem, **konieczne jest wprowadzenie lokalnych programów zapobiegania eksmisjom i bezdomności**, które są znacznie mniej kosztowne niż dostarczanie mieszkania zastępczego. Zapobieganie eksmisjom na bruk jest także ogromną oszczędnością tzw. ukrytych kosztów, takich jak kosztowna opieka instytucjonalna czyli schroniska dla bezdomnych i ośrodki opieki dla dzieci, które odebrano rodzicom po utracie mieszkania, wzmożona przestępczość jako efekt bezdomności lub wyrastania w ośrodku opieki, bezproduktywność obywateli w efekcie wypadnięcia lub niemożliwości wejścia na rynek pracy czy wreszcie podwyższone koszty opieki zdrowotnej (bezdomni często pojawiają się w izbach przyjęć – jednej z najbardziej kosztownych form publicznej służby zdrowia).

26. Nowoczesna polityka społeczna

Tradycyjny model polityki społecznej polega na tym, że lata ona dziury powstałe w efekcie funkcjonowania rynków pracy i mieszkaniowego: zasiłki dla bezrobotnych matek zamiast przedszkoli, zasiłki na mieszkanie zamiast tanich mieszkań na wynajem i opieka nad bezdomnymi w efekcie eksmisji na bruk. Jest to system drogi, nieefektywny, pełen dziur z jednej strony i duplikacji z drugiej.

Nowoczesna polityka społeczna oznacza **monitorowanie rynków pracy i mieszkaniowego, starając się z góry zapobiec powstawaniu problemów**. Jest to tańsze i bardziej efektywne – a sposobem osiągnięcia tego celu jest lepsza koordynacja prac pomiędzy ministerstwami (zob. pkt 39) oraz wzmocnienie pozycji ministra odpowiedzialnego za politykę społeczną w strukturze rządu.

Postęp

Bez względu na sceptyczny stosunek, jaki mogli mieć do niego dwudziestowieczni filozofowie, materialny i moralny postęp jest faktem. Na Ziemi żyje dziś czterokrotnie więcej ludzi niż sto lat temu – zdrowszych, bardziej długowiecznych i statystycznie bogatszych. Długa lista wynalazków dokonanych w ciągu ostatniego półtora wieku – od telefonu poprzez samochód i samolot po loty kosmiczne, energię jądrową i Internet – dostarcza jeszcze dobitniejszego dowodu, że ludzkość nieustannie poszerza zakres swoich możliwości. Wraz z nimi poszerza się nasze zrozumienie zmieniającego się na naszych oczach świata. Coraz mniej rzeczy musimy tłumaczyć sobie za pomocą mitów, coraz więcej możemy opisać za pomocą precyzyjnego języka nauki i powtarzalnych eksperymentów.

Równocześnie, mimo iż dzięki postępowi materialnego jesteśmy w stanie krzywdzić się nawzajem szybciej i na większą skalę, nie robimy tego. W porównaniu z sytuacją sprzed zaledwie 50 lat, spadła liczba brutalnych konfliktów zbrojnych, opresyjnych dyktatur, przemoc statystycznie rzadziej występuje w życiu publicznym. To wszystko wskazuje, że postęp ma także charakter moralny: ludzie stają się coraz lepsi wobec siebie nawzajem i bardziej tolerancyjni. Ku zdumieniu i konsternacji osób mylących moralność z religijnością, zmiany te idą w parze z postępującą sekularyzacją.

Postęp moralny

Rozdział państwa i kościoła jest jednym z najważniejszych osiągnięć oświecenia. Od jego braku cierpi zarówno demokracja – ponieważ poglądom niektórych stronnictw przypisuje się status objawionych prawd wiary, jak i religia – ponieważ przekonania religijne sprowadzane są do rangi politycznej ideologii. Rozdzielenie tych porządków jest korzystne dla obydwu sfer ludzkiego życia, a jego urzeczywistnienie wymaga rygorystycznego przestrzegania zasady religijnej bezstronności państwa i jego organów. Tak rozumiana świeckość nie polega na biernym i życzliwym obserwowaniu przez państwo rozkwitającego w łonie instytucji państwowych życia

religijnego, lecz na samokontroli i samoorganizacji, niezbędnym jako gwarancja równego traktowania wszystkich obywateli, bez względu na ich poglądy.

27. **Wypowiemy konkordat**

Stosunki między Państwem a Kościołem katolickim są w Polsce źle uregulowane prawnie, co znajduje wyraz w niespójności artykułów 25.1 i 25.4 Konstytucji (odpowiednio: „*Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione*” oraz „*Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy*”). Jeśli Kościoły mają być rzeczywiście równoprawne, prawna podstawa uregulowania ich stosunków z Rzeczpospolitą Polską musi być taka sama i dostępna dla każdego z nich. Tym samym podstawą regulacji stosunków między RP i Stolicą Apostolską nie może być umowa międzynarodowa, bo tego rodzaju regulacja dostępna jest wyłącznie zorganizowanemu w państwo Kościołowi katolickiemu. Dlatego obecny **konkordat należy zastąpić - nawet jeśli wymagałoby to zmiany Konstytucji - prostą ustawą, która w jednakowy sposób określi funkcjonowanie wszystkich wyznań**. Sprzeczne z konstytucyjną zasadą wolności religijnej i równouprawnienia wyznań jest także istnienie Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu – ciało to należy jak najszybciej zlikwidować.

28. **Prawa i sumień nie wolno łamać**

Równocześnie, należy rygorystycznie przestrzegać art. 25.2 Konstytucji RP, według którego „*władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym*”. Przepis ten gwarantuje katolikom (w tym księżom i biskupom) swobodę wypowiedzi przeciw aborcji, *in vitro* czy handlowi w niedzielę, lecz równocześnie zobowiązuje ograny państwa do dbałości o to, by w procesach rządzenia i stanowienia prawa nie

faworyzować któregokolwiek spośród religijnych bądź laickich systemów światopoglądowych. **Świadectwem bezstronności światopoglądowej musi być nieobecność symboli religijnych w przestrzeni instytucji państwowych**, a więc w urzędach i szkołach itp. Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe powinien podlegać rygorom ustawy o ochronie danych osobowych – apostazja musi oznaczać wykreślenie z rejestru.

29. **Koniec z finansowaniem religii ze środków publicznych**

Z faktu, że większość podatników stanowią katolicy, nie wynika, iż z publicznych - a więc również wpłacanych przez nie-katolików pieniędzy - można finansować przedsięwzięcia w rodzaju katechezy. Środki na te cele powinny w całości pochodzić ze zbiórek prowadzonych przez Kościół. Dla zapewnienia zupełnego ideowego i finansowego rozdziału Państwa od Kościoła, lekcje religii nie mogą być organizowane w publicznych przedszkolach i szkołach. **Podatek CIT od zysków ze świadczonych usług powinien objąć także kościoły i związki wyznaniowe** – dotyczy to w szczególności tzw. spółek kościelnych, które prowadzą normalną działalność gospodarczą. Poszczególne parafie powinny uzyskać status organizacji pożytku publicznego i – pod warunkiem prowadzenia przejrzystej księgowości – być uprawnione do pobierania odpisów podatkowych z tego tytułu. Kościoły powinny podlegać tym samym procedurom restytucji mienia, jakie stosuje się do osób prywatnych i ich spadkobierców.

Postęp intelektualny i kulturowy

Narzucane przez prawnicę tematy dyskusji o oświacie – w jakim wieku posyłać dzieci do pierwszej klasy, czy należy utrzymać dwa poziomy szkół średnich, w jakim wymiarze uczyć historii i jakie dzieła powinny się znaleźć na liście lektur – uważamy za kwestie wtórne. Tym, co naprawdę ważne, jest dostosowanie polskich szkół do wymogów współczesności. W świecie łatwego dostępu do informacji przekazanie encyklopedycznej wiedzy – suchych faktów, które szybko ulegają

zmianie i które i tak łatwo można sprawdzić – jest o wiele mniej istotne niż przygotowanie wychowanków do życia w społeczeństwie i dalszego samodzielnego rozwoju przez całe życie (ang. *lifelong learning*). Rzeczą, która ten dalszy samodzielny rozwój umożliwia jest zaś łatwy i powszechny dostęp do kultury.

30. **Budowa kapitału społecznego**

Obecny model edukacji, w którym szkoły podstawowe, gimnazja i licea skupiają się na przygotowaniu uczniów do rozwiązywania testów i wyrabiają w nich zwyczaj ostrej konkurencji, a uczelnie wyższe stawiają niskie wymagania, by nie stracić studentów, powinien zostać zmieniony. Do matury (a przynajmniej do egzaminu gimnazjalnego) **szkoła powinna wyrabiać z jednej strony zdolność pracy w grupie i wspólnego osiągnięcia celów, a z drugiej – samodzielnego i krytycznego myślenia**. Studia powinny być zaś okresem wyjątkowego indywidualnego rozwoju, a stosowany na nich system ocen oraz sposób finansowania powinny skłaniać studentów do współzawodnictwa.

31. **Czego powinna uczyć szkoła**

Precyzyjne używanie języka oraz logiczne rozumowanie są najważniejszymi umiejętnościami, jakie polscy uczniowie powinni wynosić ze szkoły – to właśnie ich brak jest główną przyczyną niskiej jakości debaty publicznej. Inne dziedziny, które są dziś zaniedbane, a na które powinno się zwracać większą uwagę to: matematyka, umiejętności i wartości intelektualne (filozofia i etyka), umiejętności antropologiczno-etologiczne (zob. pkt 32), wiedza i umiejętności społeczne (lekcje WOS powinny w mniejszym stopniu skupiać się na instytucjach politycznych, a w większym – na podstawach prawa i ekonomii). W celu rozwinięcia zdolności do *lifelong learning* **trzeba przygotować szkoły i nauczycieli do nauczania i uczenia się z wykorzystaniem nowych technologii oraz zmianę akcentu z „nauczania” na „uczenie się”**. Obowiązkowy egzamin maturalny z języka angielskiego

powinien sprawdzać umiejętność płynnego się nim posługiwania. Należy skończyć z pracami domowymi (zob. pkt 80).

32. **Edukacja zdrowotna i seksualna, sport**

Za rzecz niezwykle pilną uważamy **wprowadzenie wiedzy o zdrowiu jako obowiązkowego przedmiotu we wszystkich klasach szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum**. Oprócz zasad zdrowego żywienia, rozpoznawania i leczenia chorób oraz profilaktyki medycznej, zajęcia te powinny zawierać także program edukacji seksualnej i prelekcje o rozsądnym obchodzeniu się z alkoholem i innymi używkami. Rozwój profilaktyki pomoże obniżyć koszty opieki zdrowotnej, a edukacja seksualna nauczy młodzież unikać ryzykownych zachowań. Młodzieży należy się pełna i kompetentna informacja na temat problemów dojrzewania i życia seksualnego; dzięki niej będzie w sposób bardziej odpowiedzialny podejmować życie płciowe, unikając traumy wiążącej seks ze strachem lub wstydem. Należy także zwiększyć liczbę godzin wychowania fizycznego w szkołach i bardziej stanowczo egzekwować obecność na nich.

33. **Edukacja artystyczna i estetyczna**

Należy zwiększyć liczbę godzin sztuki i rozwinąć program edukacji estetycznej, tak by uwrażliwiała ona uczniów na kwestie ładu przestrzennego. Pomoże to zapanować, w perspektywie kilkunastu lat, nad urbanistycznym chaosem i poprawi wygląd polskiej przestrzeni publicznej. Uzupełnieniem programu edukacji artystyczno-estetycznej musi być ułatwienie dostępu do instytucji kultury poprzez **zniesienie, wzorem Francji, opłat za wstęp na wystawy stałe do muzeów dla osób do 26 roku życia** oraz stworzenie i zapewnienie finansowania dla sieci gminnych centrów edukacyjno-kulturalnych.

34. **Lepsze nauczycielki i lepsi nauczyciele**

Warunkiem dopuszczenia do wykonywania zawodu nauczyciela powinno być zdanie egzaminu państwowego. Egzamin ten

powinien być opracowywany przez liderów edukacyjnych w kraju i koniecznie powinien zawierać komponent praktyczny (np. przeprowadzenie kilku lekcji pokazowych). Należy także podnieść jakość kształcenia nauczycieli poprzez wymaganie przez państwo od uniwersytetów realizacji określonych standardów kształcenia nauczycieli, m.in. w zakresie biegłej znajomości języków obcych czy obsługi komputerów, przy jednoczesnej zmianie przepisów o tzw. przygotowaniu pedagogicznym na rzecz większej praktyczności tego przygotowania; **finansowanie kierunków nauczycielskich powinno być zależne od liczby absolwentów zdających pomyślnie państwowy egzamin na nauczyciela.** Ustawiczne kształcenie nauczycieli powinny zapewnić ośrodki doskonalenia nauczycieli oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji; nauczyciele powinni mieć obowiązek odbycia co roku określonej liczby szkoleń. Równocześnie, korpus nauczycielski powinien być systematycznie uzupełniany o osoby posiadające doświadczenie zawodowe spoza oświaty – po ich odpowiednim przygotowaniu pedagogicznym.

35. **Wyższe płace, dłuższa ścieżka awansu zawodowego nauczycieli**

W długiej perspektywie czasowej, należy dążyć do **podniesienia uposażeń nauczycieli do poziomu porównywalnego z pensjami kadry zarządzającej średniego szczebla.** Musi to jednak iść w parze z bardziej rygorystycznym egzekwowaniem standardów nauczania i wydłużeniem ścieżki awansu zawodowego (przy pozostawieniu dotychczas uzyskanych stopni). Stopień nauczyciela kontraktowego powinien być dostępny dla nauczycieli najwcześniej po trzech latach (a nie po roku) stażu – na podstawie egzaminu państwowego, uprawniającego do samodzielnej pracy w zawodzie. Stopień nauczyciela mianowanego – po co najmniej sześciu kolejnych latach pracy i po kolejnym egzaminie. Egzamin na stopień nauczyciela mianowanego powinien

zawierać także część praktyczną, dotyczącą umiejętności oceny i ewaluacji procesu dydaktycznego, w szczególności oceny lekcji prowadzonej przez nauczyciela. Uzyskanie stopnia nauczyciela mianowanego byłoby warunkiem dopuszczenia do startu w konkursach na dyrektorów szkół. Stopień nauczyciela dyplomowanego powinien być nadawany najwcześniej po kolejnych 9 latach pracy, za wybitne osiągnięcia dydaktyczne oraz społeczne – wobec oświaty, młodzieży i środowiska. Uzupełnienie stopni awansu zawodowego nauczyciela stanowiłby tytuł profesora oświaty nadawany – wraz z premią finansową – przez prezydenta RP.

36. **Inwestycje w kulturę jako bodziec kreatywności**

Przekonanie, iż udział w kulturze jest zbyt kłopotliwą formą konsumpcji, która nie powinna być dotowana z publicznych pieniędzy, jest błędne. **Finansowanie działalności kulturalnej należy traktować jako kontynuację wydatków oświatowych oraz jako inwestycję w potencjał rozwojowy społeczeństwa.** Uczestnictwo w kulturze stanowi bowiem warunek indywidualnej kreatywności, a ta z kolei jest kluczowa dla innowacyjności gospodarki. Szczególnie efektywne są pod tym względem formy angażujące publiczność w działania artystyczne, tzw. kultura prosumencka. Promocji aktywnego udziału w kulturze służyć będą następujące rozwiązania:

- zapewnienie przystępności cenowej biletów wstępu do instytucji kultury;
- rozwój zasobów cyfrowych – digitalizacja dóbr kultury i prezentacja w Internecie w ramach wirtualnych wystaw/muzeów;
- rozwój bibliotek i promocja czytelnictwa. Dzieła literackie, które nie są już chronione prawami autorskimi powinny być dostępne w internecie, a gminne i osiedlowe biblioteki oraz centra kultury powinny bezpłatnie zapewniać dostęp do szerokopasmowego Internetu wszystkim zainteresowanym;

- niwelowanie różnic w dostępie do kultury ze względu na położenie geograficznie (np. poprzez wizyty zawodowych artystów w szkołach na terenach o ograniczonym dostępie do instytucji kultury);
- rozwój edukacji kulturalnej adresowanej do różnych grup wiekowych, m. in. poprzez wprowadzenie obowiązku realizacji tego typu działań przez wszystkie instytucje podległe Ministrowi Kultury;
- zniesienie odpłatności za zajęcia organizowane w domach kultury (obecnie bywają one oferowane nie dość, że odpłatnie, to po stawkach rynkowych lub oferowanych przez organizacje pozarządowe, które przecież nie otrzymują dotacji podmiotowej); oferta powinna być także lepiej dostosowana do zmieniającego się otoczenia (np. więcej zajęć designerskich i z grafiki komputerowej);
- otwarcie dla kultury przestrzeni publicznej – prezentowanie w niej współczesnych instalacji artystycznych i rzeźb, zamiast pomników martyrologicznych i polityczno-ideologicznych;
- ograniczenie ludyczności działań kulturalnych i festiwalowego charakteru wydarzeń finansowanych ze środków publicznych na rzecz kompleksowych programów edukacji kulturalnej.

37. **Ułatwienia dla sponsorów, 1% na kulturę**

Korzystając z doświadczeń austriackiej ordynacji sponsorskiej, należy umożliwić przedsiębiorstwom wspomagającym wydarzenia kulturalne dokonywanie odpisów podatkowych. Oznaczać to będzie zwiększenie nakładów na kulturę przy jednoczesnym zapewnieniu rozproszonego – a więc bardziej demokratycznego – finansowania. **Niezależnie od zachęt dla sponsorów prywatnych, publiczne wydatki na kulturę powinny wynosić 1 proc. budżetu Państwa.**

Postęp organizacyjny

Skoro zmiany technologiczne, oszczędności i sytuacja rynkowa mogą wymuszać restrukturyzację przedsiębiorstw, to mechanizm ten powinien mieć zastosowanie także do struktury instytucjonalnej państwa. Dlatego postulujemy, rozpowszechnienie mechanizmów demokracji bezpośredniej (zob. pkt. 2), dostosowanie liczby posłów do poziomu aktywności politycznej społeczeństwa (zob. pkt 3), konsolidację aparatu administracyjnego (zob. pkt 11) oraz likwidację Senatu.

38. Senat nie ma racji bytu

Powołanie izby wyższej parlamentu było kluczowe dla powodzenia polskiej transformacji ustrojowej, ale jej rola – w pełni demokratycznie wybranego ciała kontrolującego działania kontraktowego Sejmu – wyczerpała się już w roku 1991. Od tamtej pory **Senat jest instytucją anachroniczną, zbędną zarówno z ustrojowego, jak i politycznego punktu widzenia.** Polska nie jest federacją, w której interesy poszczególnych części składowych powinny być reprezentowane inaczej niż w ogólnokrajowej izbie poselskiej. Równoczesne wybory Sejmu i Senatu oznaczają zaś, że w obu izbach dominuje zawsze ta sama koalicja, co sprawia, że kontrola polityczno-legislacyjna ze strony izby wyższej staje się fikcją. Nie potwierdziły się wreszcie – wiązane z wprowadzeniem w wyborach senackich większościowej ordynacji wyborczej – nadzieje na wyłonienie ciała apolitycznego, zrzeszającego niezależnych lokalnych liderów i liderki: na stu obecnych senatorów jest ich nie więcej niż pięcioro. W tej sytuacji dwuizbowość parlamentu tylko wydłuża proces legislacyjny nie przyczyniając się do poprawy jakości stanowionego prawa.

39. Systematyczne planowanie prac legislacyjnych

Konieczne jest **wprowadzenie obowiązkowego przeglądu skutków wszystkich zmian w prawie w okresie 5 lat po wejściu w życie nowych rozwiązań.**

Prace legislacyjne powinny być lepiej zorganizowane, co ograniczy „biegunkę legislacyjną” i szkodliwy zwyczaj

proponowania zmian prawnych w reakcji na bieżące wydarzenia. Większą wagą należy przywiązywać do właściwej kodyfikacji ustaw – poprawki poselskie nie mogą, tak jak jest obecnie, wywracać sensu legislacji. Metodą osiągnięcia tego celu jest wprowadzenie rocznych planów działań legislacyjnych Sejmu, które powinny być wyznaczane przez Konwent Seniorów, a ich uzupełnień można by dokonywać tylko w wyjątkowo uzasadnionych przypadkach. Publikacja planu prac legislacyjnych otwierałaby okres przyjmowania opinii o projektach w nim ujętych. System ten powinien przyczynić się do wyeliminowania zjawiska „wrzucania” przez rząd projektów przy pomocy dyspozycyjnych posłów, dzięki czemu rządzący omijają cały etap konsultacji społecznych, które uznają za zbyt uciążliwe i zbędne. Równocześnie – wewnątrz rządu – należy rozwijać kompetencje ministerialnych urzędników odpowiedzialnych za przygotowanie projektów ustaw oraz dbać o utrzymanie bezpośrednich kontakty pomiędzy resortami, co usprawni proces wewnętrznych konsultacji.

40 . **Racjonalizacja struktury samorządów**

Po 15 latach od ich stworzenia przez rząd Jerzego Buzka, jest jasne, że powiaty nie zdały egzaminu. Mają niewielkie kompetencje i w większości niewystarczające zasoby finansowe, które zużywają na rozbudowaną administrację, będącą nieraz głównym pracodawcą w okolicy – lecz zupełnie bezproduktywną. Dlatego **powiaty należy zlikwidować**, dzieląc ich kompetencje pomiędzy gminy (doświadczenia Danii, która ma tę samą gęstość zaludnienia co Polska pokazują, że optymalną liczbą mieszkańców w gminie o poszerzonych kompetencjach jest 20 tysięcy) i województwa. Na poziomie tych ostatnich opowiadamy się za scaleniem urzędów marszałkowskich i wojewódzkich i za postawieniem na ich czele wojewodów wybieranych w powszechnych wyborach. Zlikwidować należy także samorządowe kolegia odwoławcze, wzmacniając równocześnie wojewódzkie sądy administracyjne.

Zapewni to w pełni niezależną kontrolę poczynań władz samorządowych i pozwoli skrócić czas podejmowanych rozstrzygnięć.

41. **Surferzy zamiast petentów**

Trzeba pilnie dokończyć proces cyfryzacji administracji publicznej. **Dzięki nowym dowodom osobistym każdy obywatel powinien mieć samodzielny dostęp przez Internet do wszystkich dotyczących go danych oraz do wszystkich urzędów.** Integracja systemów informatycznych rozwiąże problem zaświadczeń dzięki automatycznemu przesyłaniu ich na wniosek zainteresowanego do odpowiedniej instytucji. Cyfryzacji powinny ulec także akta sądowe, co ułatwi dostęp do nich sędziom i stronom, pozwoli na znaczące oszczędności czasu oraz utrudni manipulacje (zob. pkt 22).

42. **Zakup samolotów dla rządu**

Trzeba skończyć z populistyczną obłudą i na potrzeby rządu oraz prezydenta kupić **dwa średnie samoloty dalekiego zasięgu i jeden duży samolot.** Koszt takiego zakupu będzie równy wydatkom jakie w sumie ponosimy na wydzierżawienie od PLL LOT nie nadających się do tego celu embraerów. Od początku III RP rządzący boją się, że opinia publiczna skrytykuje taki zakup. Przyczyniło się to już do śmierci 96 ważnych osób w państwie i ciągle naraża Polskę na śmieszność.

Postęp technologiczny

Nowe technologie i struktury organizacyjne są co do zasady bardziej efektywne od starych. Dobrze zarządzane państwo (i samorzady) powinno zatem dążyć do ich jak najszybszego wykorzystania – nie ma powodu, by trwać w marnotrawstwie.

43. **Odbudowa transportu publicznego**

Ostatnie ćwierć wieku było w Polsce okresem żywiołowego zastępowania transportu zbiorowego indywidualnym transportem samochodowym, co jest zjawiskiem charakterystycznym dla krajów słabiej rozwiniętych i gorzej

zorganizowanych. W dużych miastach samochodów jest dziś więcej niż zachodniej Europie (np., w Poznaniu 496 na 1000 mieszkańców, w Berlinie - 286). Również sposób wydawania unijnych funduszy strukturalnych wyraźnie preferuje inwestycje drogowe – służące przede wszystkim transportowi indywidualnemu – kosztem transportu zbiorowego. Polska potrzebuje autostrad i dróg ekspresowych, ale równie **ważne są szybkie połączenia kolejowe oraz odbudowa nowoczesnego transportu publicznego poza głównymi miastami**. Potrzebne jest także wygodne dla użytkownika powiązanie kolei z transportem autobusowym oraz integracja taryf i rozkładów jazdy pomiędzy różnymi przewoźnikami. Ten pierwszy cel można osiągnąć tylko dzięki całościowemu planowaniu urbanistycznemu oraz nałożeniu na zarządców dworców i sieci kolejowej obowiązku konsultacji z władzami lokalnymi.

44 . **Budowa dróg rowerowych i infrastruktury sportowej**

Rzeczą, która może pomóc w rozwiązaniu problemu zakorkowanych ulic, obniżyć indywidualne koszty transportu, a przy okazji poprawić stan zdrowia Polek i Polaków jest rozwój komunikacji rowerowej – czego warunkiem jest rozbudowa infrastruktury (drogi rowerowe i parkingi) koniecznej by osiągnąć odpowiednie standardy bezpieczeństwa. Należy rozpowszechnić dobrowolny system znakowania rowerów, zapobiegający ich kradzieżom. **W miastach rowery i komunikacja publiczna muszą być wyraźnie uprzywilejowane w stosunku do samochodów**. Poza miastami należy pilnie zrealizować (w miarę możliwości oddzielając je od ruchu samochodowego) polskie odcinki transeuropejskich szlaków rowerowych EuroVelo. Promocji zdrowego trybu życia służyć będzie także rozbudowa powszechnie dostępnej infrastruktury sportowej (baseny, boiska, tory kajakarskie).

45 . **Poprawa efektywności energetycznej**

By wytworzyć jednostkę dochodu narodowego zużywamy ponad dwa razy więcej energii niż średnia w UE. Niska

efektywność energetyczna oznacza utratę konkurencyjności, a jej poprawa – we wszystkich sektorach gospodarki, lecz także w gospodarstwach domowych – musi być priorytetowym zadaniem w dziedzinie energetyki. W szczególności, **doprowadzenie polskich sieci przesyłu prądu do europejskich standardów efektywności pozwoli zaoszczędzić tyle samo energii, ile wytworzyłaby planowana przez rząd PO-PSL elektrownia atomowa.** Wdrożenie norm budownictwa nisko- i zero-energetycznego pozwoliłoby drastycznie ograniczyć zużycie energii – a z perspektywy indywidualnej także zmniejszyć rachunki za ogrzewanie. Program szeroko zakrojonej termomodernizacji zaowocowałby stworzeniem tysięcy nowych miejsc pracy. Analiza kosztów i korzyści inwestowania w podnoszenie efektywności paliwowej transportu pokazuje, że jest to opcja wysoce opłacalna. Dlatego należy zastrzyć normy środowiskowe stawiane samochodom dopuszczanym do ruchu.

46. **Rozwój odnawialnych źródeł energii**

Wydobycie węgla kamiennego jest w Polsce coraz droższe. Rośnie import, co podważa strategiczny argument o niezależności energetycznej, którą miała zapewnić kontynuacja obecnego modelu energetycznego, opartego na węglu brunatnym i kamiennym. Alternatywne paliwa kopalne – np. gaz łupkowy – wymagają dużych inwestycji w otwarcie złóż, a społeczne i środowiskowe koszty ich eksploatacji są ciągle trudne do oszacowania. Proponowane Polsce technologie jądrowe, które miałyby zostać wykorzystane w planowanych elektrowniach atomowych, nie należą do najnowszych i opierają się na wykorzystaniu uranu, którego zasobów Polska nie posiada. Dodatkowymi wadami energetyki jądrowej są kapitałochłonność, długie oczekiwanie na zwrot z inwestycji i fakt, że tworzy ona relatywnie mało miejsc pracy dla krajowych pracowników, W tej sytuacji **szybki rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) jest optymalną strategią zapewnienia**

Polsce bezpieczeństwa energetycznego. Udział krajowych ośrodków badawczych w pracach nad nowymi źródłami energii (oraz w poszukiwaniach czystszych technologii wykorzystania węgla kamiennego i brunatnego) jest szansą na poprawę innowacyjności polskiej gospodarki. (zob. pkt 49).

47. **Struktura 2020: szybsze inwestycje, lepsza estetyka**

Obowiązująca ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wydłuża proces inwestycyjny, lecz nie zapobiega estetycznej degradacji Polski. Konieczne jest **przyspieszenie tempa uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego m.in. poprzez podniesienie do ich rangi istniejących terenowych studiów wykonalności**. Szczególnie istotne jest powstrzymanie zjawiska „rozlewania się miast” – niekontrolowana zabudowa wsi i terenów podmiejskich szpeci krajobraz, zmniejsza zasoby ziemi uprawnej i generuje niepotrzebne koszty związane najpierw z koniecznością doprowadzenia wodociągu, kanalizacji i elektryczności, a następnie z obsługą oddalonych posesji. Budowa nowych osiedli na pustych parcelach w centrach zamiast na peryferiach pozwoli lepiej wykorzystać istniejącą infrastrukturę (m.in. transport publiczny, szkoły i przedszkola). Ważnym aspektem procesu zagęszczania powinna być terytorialna integracja różnych funkcji miejskich (mieszkaniowe, handlowe, rzemieślnicze, biurowe) – pomoże to skrócić czasy dojazdu do pracy i wytworzy przestrzeń publiczną sprzyjającą społecznym interakcjom. Na wzór unijnego programu „Natura 2000”, program „Struktura 2020” podda ochronie urbanistyczno-konserwatorskiej szczególnie cenne z urbanistycznego punktu widzenia dzielnice miast.

Praca

Przez minione 20 lat rozwój Polski opierał się na wzroście efektywności (czyli eliminacji marnotrawstwa wyniesionego z poprzedniego systemu) oraz na niskich kosztach pracy, które przyciągało zagranicznych inwestorów. Te źródła wzrostu właśnie się wyczerpują. Nie możemy ani nie chcemy pozostać rezerwuarem taniej siły roboczej. Nie możemy, ponieważ według wszystkich prognoz demograficznych będzie nas coraz mniej. Nie chcemy – bo taniość siły roboczej jest synonimem biedy, ogranicza rozwój rynku wewnętrznego i sprawia, że pracujemy na innych, a nie na siebie.

By wyrwać się z opisywanej przez ekonomistów „pułapki średniego dochodu” musimy znaleźć nowe podstawy konkurencyjności: uruchomić bodźce (rynkowe, lecz także prawne) zachęcające do podwyższania płac, zwiększyć innowacyjność gospodarki, usunąć bariery dla rozwoju prywatnej przedsiębiorczości oraz zapewnić źródła finansowania dla inwestycji w zaawansowane technologie. Konieczna jest także reindustrializacja – kraje o wysokim udziale przemysłu w wytwarzaniu PKB (Niemcy, Japonia, Korea Płd.) szybciej wyszły z kryzysu niż te, w gospodarce których dominują usługi lub budownictwo (Wlk. Brytania, Hiszpania, Grecja). Jeżeli w ciągu najbliższej dekady nie uda się nam zamienić konkurencji ceną na konkurencję jakością, to nie dokonamy tego już nigdy.

Popyt na pracę

Unijna perspektywa budżetowa do roku 2020 jest prawdopodobnie ostatnią tak hojną dla Polski. Przewidziane w niej 72,9 mld euro na realizację polityki spójności nie powinno zostać wydane na konsumpcję (a więc na parki rozrywki, hale widowiskowe czy stadiony), lecz na inwestycje w zaawansowaną technicznie gospodarkę i tworzenie dobrze płatnych miejsc pracy. Możemy to osiągnąć tylko dzięki strategicznemu planowi rozwoju obejmującemu terytorium całego kraju i opierającemu się na konstruktywnym wykorzystaniu spontanicznych procesów zachodzących w społeczeństwie i gospodarce: zamiast na

powstrzymywanie nieuchronnych zmian powinien być zorientowany na to, by przyniosły one mało strat, a jak najwięcej korzyści.

48. **Strategiczne gałęzie przemysłu**

„Mamy maliny – róbmy dżem”: **kluczem do bogactwa jest uzupełnienie roli dostawcy surowców rolą przetwórcy oraz sprzedawcy, który zarabia dzięki rozpoznawalnej marce.**

Dobrym przykładem niewykorzystanego potencjału jest przemysł motoryzacyjny – w Polsce produkuje się wszystkie części samochodu, lecz marża zyskiwana dzięki złożeniu ich w jedną całość trafia, bez względu na koncern, za granicę. Ostatnie ćwierćwiecze było okresem spektakularnego rozwoju branż rolno-spożywczej, drzewno-meblarskiej, informatycznej oraz biotechnologicznej. Należy w nie dalej inwestować, pozwalając działającym w nich firmom na stanie się globalnymi graczami. Branżą przemysłu, która w najbliższych dekadach będzie się dynamicznie rozwijać w skali globalnej – co także powinno znaleźć odzwierciedlenie w priorytetach polskiej polityki przemysłowej – jest energetyka. Dotyczy to zarówno zwiększania efektywności pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, jak i poszukiwania bardziej przyjaznych środowisku technik wykorzystania węgla. Jeśli cały świat przestawia się na produkcję słoneczną, biogazową lub wiatrową to dlaczego Polska nie miałaby wykorzystać unijnych środków na stworzenie własnego przemysłu produkującego panele słoneczne, biogazownie lub elektrownie wiatrowe? Eksport zaawansowanych technologii przyniesie nam większe zyski niż sprzedaż surowców lub towarów o niskim stopniu przetworzenia.

49. **Wykorzystanie środków unijnych na wsparcie innowacji**

Podobnie jak w Planie Marshalla, zewnętrzny zastrzyk finansowy musi służyć rozwojowi przemysłu – zarówno prywatnego, jak i państwowego. **Inwestycje muszą być jednak skoncentrowane i dokonywane w branżach rzeczywiście**

innowacyjnych, a nie tych, które tylko kopiują w Polsce wynalazki i rozwiązania wymyślone za granicą parę lat wcześniej. Kluczowe jest umożliwienie szybkiej komercjalizacji wynalazków. Historia niebieskiego lasera, który polscy naukowcy wynaleźli jako pierwsi, ale który przez cztery lata nie trafił do produkcji nie może się powtórzyć. Wobec braku rodzimych inwestorów prywatnych, ich rolę (np. przy budowie fabryki grafenu) powinny przejąć przedsiębiorstwa państwowe – istniejące lub specjalnie w tym celu powołane spółki. W swojej działalności będą one korzystać ze środków unijnych w ramach nowych programów operacyjnych: Inteligentny Rozwój (POIR) oraz Polska Cyfrowa (POPC), jak również z funduszy przeznaczonych na modernizację armii: jeśli już musimy wydać na ten cel miliardy złotych, to zrobmy to w sposób, który przyspieszy rozwój polskiej gospodarki (zob. pkt 99). Podstawą do uczynienia polskiej gospodarki bardziej innowacyjną musi być inwestowanie w naukę – zarówno bezpośrednio przez państwo (zwiększanie finansowania dla najlepszych ośrodków akademickich, zob. pkt 53), jak i przez sektor prywatny, który należy zachęcić do przeznaczania większej części wypracowywanego zysku na badania i rozwój. Miliardy euro inwestowane w badania muszą znaleźć odzwierciedlenie w wynalazkach wdrożonych do produkcji – inaczej wydatki te nie mają sensu.

50. **Promocja eksportu**

Zamiast koncentrować się na przyciągnięciu wielkich zagranicznych korporacji, należy tworzyć warunki do ekspansji polskiego biznesu. **Firmy małe muszą stać się firmami średniej wielkości, średnie dużymi, a duże – globalnymi graczami.** Wobec przeniesienia tradycyjnych zadań dyplomacji do placówek Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, promocja polskiego przemysłu (oraz kultury – zob. pkt 57 i 100) powinna stać się głównym zadaniem ambasad.

Polskie prawo konkurencji oraz UOKiK powinny uwzględniać w swojej działalności interes polskich eksporterów, pozwalając im na tworzenie karteli operujących na zagranicznych rynkach. Wiele krajów, z bardziej niż Polska rozwiniętym prawem antymonopolowym (np. USA, Francja), w swoich przepisach wprost legalizuje kartele eksportowe krajowych przedsiębiorców.

51. **Rolnictwo – tradycyjna jakość, nowoczesna organizacja**

Państwo powinno wspierać powstawanie wiejskich spółdzielni przetwórstwa spożywczego oraz grup producenckich. Dzięki nim polscy rolnicy przestaną być tylko dostawcami surowców dla zagranicznego przemysłu spożywczego. Należy rozwijać regionalne tradycje polskiej kultury kulinarnej, korzystając z rosnącej popularności produktów regionalnych i organicznych, oraz z faktu, że polskie rolnictwo uległo utowarowieniu w mniejszym stopniu niż rolnictwo zachodnioeuropejskie. Pozwoli to na **zastąpienie konkurencji ceną poprzez konkurencję jakością**. Metodą wspierania kultury kulinarnej i promocji lokalnej żywności jest dopuszczenie do obrotu – w limitowanych ilościach – wyrobów z produkcji gospodarczej, bez konieczności uzyskania zezwoleń z Sanepidu i pod rygorem odpowiedzialności cywilnej. Niektóre z tak założonych wytwórni mogą rozwinąć się w poważne przedsiębiorstwa, inne pozostaną żywym świadectwem regionalnych tradycji.

Rolnicy powinni zostać włączeni w powszechny system emerytalny oraz podatkowy (zob. pkt 73). Agencja Nieruchomości rolnych musi być zlikwidowana, a grunty jeszcze pozostające w jej dyspozycji powinny trafić w ręce rolników na preferencyjnych warunkach. Agencję Rynku Rolnego trzeba połączyć z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, co pozwoli lepiej zarządzać środkami europejskimi w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Oznaczać będzie to także znaczące oszczędności na kosztach administracyjnych oraz uprości życie rolników, którzy wnioski

o dopłaty będą składać od tej pory w jednej, a nie dwóch różnych instytucjach. Legalizacja marihuany (zob. pkt 90) i zniesienie ograniczeń uprawy konopi przemysłowych otworzy nowe możliwości zarobkowania przed polskimi producentami rolnymi.

Podaż pracy

Kluczowy dla zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki jest wzrost stopy aktywności zawodowej ludności, która w roku 2012 wyniosła 64,7 proc. wobec 68,4 proc. dla UE. Grupami szczególnie wymagającymi aktywizacji są kobiety, osoby niepełnosprawne oraz powyżej 50 roku życia. Konieczna jest także lepsza koordynacja działań Ministerstw Pracy oraz Nauki i Szkolnictwa Wyższego – trzeba tworzyć miejsca pracy dla absolwentów, lecz także tak kształtować podaż studiów, by zapewniły kadry potrzebne gospodarce.

52. **Zmiana formuły działania urzędów pracy**

W uzupełnieniu do rozpoczętej już reformy urzędów pracy, która ma uzależnić wynagrodzenia urzędników od liczby bezrobotnych, którym znajdą pracę, chcemy stworzyć na ich bazie sieć inkubatorów przedsiębiorczości oferujących doradztwo biznesowe, szkolenia, a nawet fizyczną przestrzeń dla prowadzenia działalności przez pierwsze najtrudniejsze miesiące. Rozwiązaniem sprzyjającym wzrostowi aktywności zawodowej powyższych grup jest **upowszechnienie pracy w niepełnym wymiarze godzin**. Należy także zmienić zasady wypłacania zasiłków dla niepełnosprawnych, tak aby próba podjęcia pracy przestała się wiązać z ryzykiem ich utraty. Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego powinny w większym stopniu być wykorzystane na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych.

53. **Trudniejsze studia, łatwiejsze zatrudnienie**

Państwo powinno bardziej odważnie regulować rynek edukacji wyższej dbając o jakość studiów (nawet jeśli miałyby to oznaczać zamykanie słabszych placówek) i promując

zdobywanie umiejętności najbardziej potrzebnych na rynku pracy. **Dysponując ograniczonymi zasobami – finansowymi lecz także intelektualnymi i organizacyjnymi – musimy je tak wykorzystać, by powstały w Polsce dwa lub trzy uniwersytety na światowym poziomie**, a pozostałe uczelnie ukierunkować na specjalizację w określonych dziedzinach wiedzy, związanych z regionalną specyfiką. Dzięki równościowym zmianom w szkolnictwie podstawowym i średnim (zob. pkt 30, 80, 81 i 82), pochodzenie klasowe i geograficzne będą odgrywać mniejszą rolę w dostępie na najlepsze uniwersytety – kluczowe staną się indywidualne zdolności i determinacja.

54. **Rozwój kształcenia zawodowego i ustawicznego**

Podniesienie poziomu kształcenia w szkołach wyższych musi iść w parze z wprowadzeniem bardziej ambitnego programu nauczania w liceach oraz rozwojem techników i szkół zawodowych. Powinny one bliżej współpracować z przedsiębiorstwami, przekazując te umiejętności, na które jest rzeczywiste zapotrzebowanie rynku. **System szkoleń zawodowych musi służyć przede wszystkim pracownikom pragnącym podnieść swoje kwalifikacje, a nie organizującym je firmom.** Szkolenia opłacane ze środków publicznych (europejskich i krajowych) muszą dawać konkretne umiejętności i uprawnienia – a najlepszą metodą ich finansowania są bony szkoleniowe o wartości do 10 tys. zł na poszukującego pracy bezrobotnego.

55. **Ułatwienie migracji wewnętrznych**

Należy **zwiększyć podaż mieszkań na wynajem**, co doprowadzi do spadku czynszów i ułatwi przenoszenie się za pracę do innych regionów kraju. Metodami zwiększenia zasobów czynszowych jest sanacja spółdzielni mieszkaniowych, tak by na powrót zaczęły odgrywać swoją pierwotną rolę, budowa mieszkań komunalnych w ramach partnerstwa publiczno prywatnego (miasta wnoszą aportem grunt, w zamian

za co otrzymują część lokali w budynku) oraz upowszechnienie instytucji spółdzielni budowlanych, które część wybudowanych lokali przeznaczałyby na wynajem. Należy także **ułatwić codzienne dojazdy do pracy na terenach wiejskich** i w mniejszych ośrodkach – w wielu z nich mieszkańcy nie mają dziś alternatywy dla prywatnego samochodu, co w przypadku dalszego wzrostu cen benzyny wpędzi ich w ubóstwo. Rządowa „Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)” prognozuje bowiem blisko 50-procentowy wzrost udziału wydatków transportowych w budżetach gospodarstw domowych do roku 2030 (17 proc. wobec obecnych 13 proc.).

56. **Europejskie normy opieki nad dziećmi**

Kluczem do zwiększenia aktywności zawodowej kobiet oraz do upowszechnienia partnerskiego modelu rodziny (zob. pkt 32, 69 i 70) jest rozwój instytucjonalnej opieki nad dziećmi. Powinniśmy wypełnić europejskie normy w tym względzie: państwo musi zapewnić żłobek dla minimum co trzeciego dziecka w wieku poniżej 3 lat oraz przedszkole dla minimum 90 proc. dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Docelowo, **bezpłatne żłobki i przedszkola powinny być zapewnione dla wszystkich dzieci.** Bardzo ważne jest, by oba rodzaje placówek były otwarte przez cały rok w godzinach pozwalających rodzicom na normalną pełnoetatową pracę. Jak wykazują doświadczenia innych państw europejskich, rozwój sieci żłobków i przedszkoli pomaga także przełamać zapaść demograficzną – w przeciwieństwie do wydłużania urlopu macierzyńskiego, co zwiększa różnice pomiędzy ścieżkami kariery kobiet i mężczyzn oraz utrudnia tym pierwszym powrót do pracy. Tak, jak ma to miejsce w Skandynawii, warunkiem skorzystania z urlopu rodzicielskiego powinien być jego podział pomiędzy oboje rodziców.

57. **Polityka imigracyjna**

Spadek liczby ludności zacznie być odczuwalny przez polską gospodarkę jeszcze przed rokiem 2020. Nawet natychmiastowy

powrót liczby urodzeń do poziomu zastępowalności pokoleń – rzecz mało prawdopodobna - nie rozwiąże tego problemu, ponieważ jego wpływ na rynek pracy zacząłby być odczuwalny dopiero w drugiej połowie lat 30. XXI wieku. Lukę, która może zdusić rozwój gospodarczy Polski, wypełnić mogą tylko imigranci. Tymczasem, jedyna wzmianka o imigracji w sztandarowym dokumencie rządu (raport „Polska 2030”) dotyczy spodziewanej degradacji niektórych dzielnic wielkich miast w wyniku masowego osiedlania się w nich źle zintegrowanych przybyszów. To niedopuszczalne – imigracja nie może być traktowana jako wyzwanie dla porządku publicznego i obciążenie dla systemu opieki społecznej. To dzięki niej mamy szansę utrzymać dynamikę wzrostu i wzbogacić kulturowo społeczeństwo. Podstawą aktywnej polityki imigracyjnej powinno być stworzenie sieci Instytutów Polskich w krajach o wysokim potencjale emigracyjnym. Ich zadaniem byłoby przygotowanie lokalnej młodzieży (osób do 21 roku życia) do zdania polskiej matury. **Polskie świadectwo dojrzałości dawałoby absolwentom Instytutów Polskich takie same prawa do studiowania w Polsce, co obywatelom polskim, a ukończenie studiów – dożywotne prawo stałego pobytu, z opcją uzyskania obywatelstwa w ciągu 10 lat.** Zasady te powinny mieć charakter promesy wystawianej w momencie zapisu na pierwszy kurs Instytucie Polskim, a administracyjna obsługa przyjmowanych w ramach tego programu zagranicznych studentów musi być maksymalnie uproszczona.

Organizacja pracy

Celem istnienia przedsiębiorstw jest wypracowywanie zysków. Państwo powinno im w tym pomagać – a przynajmniej nie przeszkadzać. Oto propozycje zmian, które pozwolą przedsiębiorcom lepiej zorganizować pracę własną oraz swoich podwładnych: będą mogli zająć

się zarabianiem pieniędzy zamiast przekładaniem papierów, a polskie firmy skuteczniej będą konkurować z zagranicznymi.

58. **Wyrównanie szans rodzimego biznesu i wielkich korporacji**

System podatku dochodowego od przedsiębiorstw (CIT) powinien być szczelniejszy, utrudniając wielkim korporacjom wyprowadzanie zysków za granicę. **Inwestorzy, którzy skorzystali ze zwolnień podatkowych, powinni zostać dodatkowo poddani „podatkowi wyjścia” – w razie, gdyby chcieli zaprzestać działalności w Polsce. Zamierzamy wprowadzić również szczelny i trudny do uniknięcia poprzez ucieczkę za granicę podatek od transakcji finansowych.**

Poza tym, interes małych i średnich przedsiębiorców powinien być uwzględniony w polskim prawie konkurencji. Zawiera ono obecnie wiele przepisów utrudniających małym i średnim przedsiębiorcom wchodzenie na nowe rynki. Tymczasem zarówno w Europie, jak i w USA określone rodzaje dystrybucyjnych porozumień cenowych są dopuszczalne w świetle prawa konkurencji, ułatwiając ekspansję i promocję nowych marek. Chodzi o porozumienia, w których wchodzący na rynek producent ustala ze swoimi dystrybutorami (w przeważającej większości małymi i średnimi przedsiębiorcami) ceny na okres konieczny do wypromowania nowej marki wśród konsumentów i klientów. W niektórych sytuacjach dla promocji nowej marki konieczne są spójne zachowania cenowe dystrybutorów. Jeżeli wszyscy dystrybutorzy danego producenta nie będą zobowiązani do sprzedawania produktów po określonych cenach, nie będą oni mieli motywacji do ponoszenia inwestycji w promocję nowej marki bojąc się, że inni dystrybutorzy będą sprzedawać ten sam produkt po niższej cenie i tym samym podważać sens dodatkowych inwestycji. Polskie prawo konkurencji powinno zatem przewidzieć legalność niektórych dystrybucyjnych porozumień cenowych.

Wszystkie powyższe rozwiązania mają na celu stworzenie warunków do bardziej uczciwej konkurencji pomiędzy

międzynarodowymi korporacjami a rodzimym małym i średnim biznesem. Są także warunkiem koniecznym do obniżenia podatków – mogą być one niskie tylko wtedy, gdy będą je płacić wszyscy!

59. **Likwidacja wydzielonych składek na ubezpieczenia społeczne**

Przejsie do systemu emerytury obywatelskiej (zob. pkt 73 i 74) pozwoli znieść składki ZUS. Równoczesne pobieranie podatków i składek, w sytuacji kiedy Fundusz Ubezpieczeń Społecznych i tak musi być zasilany transferem z budżetu by wywiązać się ze swoich zobowiązań, jest nieracjonalne i marnotrawne: renty i emerytury powinny być finansowane z budżetu, który byłby zasilany odpowiednio zmodyfikowanymi podatkami. **Zniesienie składek „po stronie pracodawcy” pozwoli przedsiębiorstwom zaoszczędzić do 4 mld zł rocznie kosztów administracyjnych i wyeliminuje zachęty do nielegalnego zatrudniania pracowników.** W konsekwencji, zmniejszy się szara strefa i wzrośnie baza podatkowa, co w przyszłości pozwoli na obniżkę podatków.

60. **Prosty VAT**

Rozwiązaniem, które dodatkowo ułatwi prowadzenie działalności gospodarczej jest skrócenie terminu zwrotu nadpłaconego podatku VAT oraz uproszczenie przepisów dotyczących tego podatku. **Regulacje powinny być ograniczone do minimum wymaganego przez prawo unijne, a liczba stawek zmniejszona do dwóch lub jednej** (zob. pkt 76, 77 i 78 opisujące warianty emerytury obywatelskiej i sposoby jej finansowania). O ile ingerencje w rynek pracy i mieszkaniowy są bardziej efektywne niż korygowanie skutków wolnej konkurencji (zob. pkt 26), o tyle manipulacje przy VAT prowadzą do podwyższenia kosztów transakcyjnych całej gospodarki i powinny być unikane. Publiczne inwestycje w żłobki i przedszkola są większym wsparciem dla rodziców niż obniżony podatek na ubranka dziecięce.

61. **Przyjaźniejsze kontrole, mniej biurokracji**

Celem kontroli prowadzonych w firmach powinno być upewnienie się, że wywiązują się one ze swoich zobowiązań wobec społeczeństwa (tzn. płacą podatki) oraz pracowników (przestrzegają przepisów dotyczących czasu i warunków pracy oraz terminowo wypłacają wynagrodzenia). Wykorzystywanie kruczków prawnych by nałożyć karę, która podreperuje państwowe finanse jest niedopuszczalne. Dlatego należy znieść obowiązki sprawozdawczo-administracyjne, które nie pomagają firmom w rozwoju działalności ani nie poprawiają pozycji pracowników. Pozostałe należy uprościć i dostosować do obecnych realiów. W szczególności:

- obowiązek tworzenia wielu odrębnych regulaminów, w których często powtarzają się te same treści, powinien zostać ograniczony do jednego dokumentu regulującego zasady pracy i wynagradzania w firmie;
- wymóg przeprowadzania badań lekarskich orzekających o zdolności do pracy należy ograniczyć do krótkiej listy zawodów wymagających szczególnych predyspozycji fizycznych;
- papierowa dokumentacja pracownicza, obowiązkowo archiwizowania przez 50 lat, powinna zostać zastąpiona archiwami elektronicznymi.

Z wyjątkiem spraw kwalifikujących się do procesu karnego, pierwsza kontrola w przedsiębiorstwie nie może kończyć się karą finansową, a jedynie przedstawieniem precyzyjnych rekomendacji zmian. Podstawą do nałożenia kary powinno być dopiero ich niewdrożenie w uzgodnionym terminie.

62. **Chorobowe płacone przez ZUS**

Zmianą motywującą firmy do zatrudniania pracowników etatowych może być **zwiększenie udziału ZUS w wypłacie zasiłków chorobowych podczas zwolnień L-4.** Obecnie, pierwsze trzydzieści dni nieobecności pracownika finansowane

jest przez pracodawcę, co zwłaszcza w przypadku małych firm jest bardzo dużym obciążeniem.

63. **Ułatwienia w tworzeniu i rozwoju nowych przedsiębiorstw**

Formalności wymagane od osób po raz pierwszy rozpoczynających działalność gospodarczą powinny być ograniczone do jej zgłoszenia („Firma na próbę”). Uzupełniane byłyby dopiero po trzech miesiącach – po upewnieniu się o zamiarze prowadzenia własnego biznesu. W przeciwnym razie można by się wycofać bez żadnych konsekwencji. Przez okres próbny nowi przedsiębiorcy płaciliby jedynie VAT i podatki akcyzowe. **Należy stworzyć system wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw opierający się na bezpłatnym doradztwie w zakresie planowania strategicznego, zarządzania i kontaktów z urzędami** – oraz na preferencyjnie oprocentowanych kredytach, które w przeciwieństwie do obecnych grantów musiałyby być spłacane, dostarczając środków na wsparcie kolejnych inicjatyw. Dodatkowym ułatwieniem w rozwoju przedsiębiorstw jest przyspieszenie tworzenia planów zagospodarowania przestrzennego (zob. pkt 47).

64. **Zmiany ustaw o zamówieniach publicznych i partnerstwie publiczno-prywatnym**

Do prawa o zamówieniach publicznych należy wprowadzić dwie zmiany, które będą działać na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw, solidnych wykonawców oraz wysokiej jakości dostarczanych usług i produktów.

Po pierwsze, **cena nie może być jedynym kryterium wyboru oferty**. W przypadku zamówień o dużej wartości należy eliminować najdroższą oraz najtańszą ofertę, a następnie przyznać preferencję ofercie najbliższej cenowo do średniej z pozostałych złożonych propozycji. Należy **brać pod uwagę także kryteria wiarygodności ekonomicznej wykonawców, jakości proponowanych rozwiązań, oraz ich innowacyjności** – jak również wywiązywanie się oferenta z obowiązku nie

dyskryminowania jakiejkolwiek grupy pracowników oraz z zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Po drugie, należy dopuścić możliwość dzielenia zamówień na podstawie specjalizacji. Dzięki temu małe wyspecjalizowane firmy będą mogły samodzielnie startować w przetargach. Równolegle, w celu upowszechnienia partnerstwa prywatno-publicznego (PPP), którego stosowanie jest szansą na rozwój przedsiębiorstw, a jednocześnie ogranicza zadłużenie samorządów, należy powołać regionalne (6 w skali kraju) izby audytorskie, których zadaniem będzie badanie *ex ante*, czy planowane porozumienia o partnerstwie odpowiednio zabezpieczają interesy strony publicznej. Pozytywna ocena rozwiewałaby obawy władz lokalnych, a sam system audytu – gwarantował uczciwy podział zysków.

Prawo pracy

Z wyjątkiem nielicznych regionów i zawodów, dominującą pozycję na polskim rynku pracy mają pracodawcy. Skutkuje to częstymi przypadkami łamania praw pracowniczych oraz niskimi płacami – przedsiębiorstwa płacą mało z reguły nie dlatego, że nie mogą zapłacić więcej, lecz dlatego że nie muszą. Konsekwencjami w skali makro są niski popyt wewnętrzny oraz emigracja, głównie do starych państw członkowskich UE. Utrzymanie tego stanu rzeczy przy niekorzystnych warunkach demograficznych (zob. pkt 55 i 56) grozi trwałą recesją. By jej uniknąć, należy pilnie zmienić relację sił między pracodawcami a pracownikami.

65. **Trwalsze umowy o pracę**

Według danych NSZZ „Solidarność” Polska jest krajem UE z najwyższym odsetkiem zatrudnionych na podstawie umów na czas określony. Wskaźnik ten wynosił w 2010 roku 27,1 proc. wobec 14,6 proc. w Niemczech, 8,7 proc. w Czechach, 3 proc. na Litwie i unijnej średniej na poziomie 13,8 proc.. Powszechność zatrudnienia na czas określony oraz zastępowanie stosunku pracy umowami cywilnoprawnymi

prowadzą do braku stabilności życiowej. Tolerowanie tego stanu rzeczy (oraz pracy „na szaro”, tzn. takiej, w której tylko część wynagrodzenia zgłaszana jest do urzędów skarbowych i ZUS) jest jedną z przyczyn erozji systemu emerytalnego (zob. rozdz. „Równość zabezpieczenia na starość”). Drogą wyjścia z tej sytuacji jest **zapisanie w Kodeksie Pracy, że praca wykonywana w warunkach stosunku pracy jest nią bez względu na wolę stron oraz domniemanie zatrudnienia w ramach stosunku pracy na czas nieokreślony, w sytuacji gdy odbywa się ono bez zawarcia umowy na piśmie.** Należy także ograniczyć dopuszczalność zawierania umów o pracę na czas określony do jednej (z możliwością poprzedzenia jej umową na okres próbny) i traktować kolejną umowę terminową jak umowę na czas nieokreślony.

Okresy wypowiedzenia umowy o pracę na czas nieokreślony, na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy powinny być jednakowe i uzależnione jedynie od okresu zatrudnienia u danego pracodawcy.

Kolejnym rozwiązaniem mającym ograniczyć skalę zatrudniania „na czarno” jest zwolnienie osób, które pracę taką wykonują i które poinformują o tym organa państwa, z odpowiedzialności karnoskarbowej.

66. Pewność wynagrodzenia

Należy wprowadzić ustawową definicję premii jako fakultatywnego składnika wynagrodzenia pracownika – dziś zbyt często stanowi ona mechanizm przerzucania na pracowników ryzyka prowadzonej działalności i pozbawiający ich pewności wynagrodzenia. **Premia powinna być zdefiniowana jako świadczenie pieniężne, służące nagradzaniu pracowników według wyraźnie określonych, precyzyjnych, sprawdzalnych i przedstawionych im warunków.**

67. **Związki zawodowe dla członków, a nie dla działaczy**

Pozycja związków zawodowych w zakładach pracy powinna być wzmocniona. Należy przywrócić im część uprawnień o charakterze konsultacyjno-partycypacyjnym, których w ciągu ostatnich 20 lat zostały pozbawione, a także zwiększyć ich reprezentatywność co da się osiągnąć tylko dzięki większemu członkostwu. Dlatego **należy zezwolić na tworzenie związków zawodowych i przystępowanie do nich wszystkim zatrudnionym, także tym, którzy pracują na podstawie umów cywilnoprawnych.** Z drugiej strony – by zdemokratyzować proces decyzyjny w związkach zawodowych oraz zapobiec alienacji ich władz, należy wprowadzić limit maksymalnie dwóch kadencji przez jakie sprawować będzie można funkcje kierownicze oraz wprowadzić wymóg utrzymania przez osoby je sprawujące zatrudnienia na dotychczasowym stanowisku w wymiarze co najmniej pół etatu. Warte rozważenia jest również ograniczenie liczby związków zawodowych działających w jednym przedsiębiorstwie.

68. **Przeciwdziałanie mobbingowi i dyskryminacji**

Istotne dla odbudowy związków zawodowych i dla ogólnego wzmocnienia pozycji pracowników jest zaostrzenie przepisów chroniących przed mobbingiem i dyskryminacją ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, tożsamość płciową, stan cywilny, a także ze względu na formę zatrudnienia - bez względu na to, czy pracownik faktycznie daną cechę posiada lub jest członkiem grupy, do której sprawca dyskryminacji go przypisuje. **Ciężar dowodu w sprawach o mobbing lub dyskryminację powinien zostać przeniesiony z ofiary na sprawcę – czemu towarzyszyć musi prawne skatalogowanie działań niedozwolonych.** Pracodawcy powinni być zobowiązani do zapewnienia ochrony osobom, które sygnalizują wystąpienie konfliktów, niepożądanych zachowań w miejscu

pracy lub mobbingu, są o to posądzane, udzieliły wsparcia osobie dotkniętej mobbingiem albo odmówiły uczestniczenia w działaniach wypełniających jego znamiona.

Równość

Wszystkie obywatelki i obywatele powinni mieć możliwie równe szanse realizacji swojej wizji dobrego życia. Jest to postulat normatywny, którego realizacja możliwa jest tylko w wyniku konsekwentnej polityki Państwa. W dzisiejszej Polsce polityka ta powinna być realizowana w czterech obszarach: gwarancji równego traktowania kobiet i mężczyzn, edukacji (równość szans), bardziej solidarnego (biorąc pod uwagę niemożność utrzymania obecnego ZUS) państwowego systemu emerytalnego, oraz bardziej sprawiedliwego systemu ochrony zdrowia.

Równość płci

Przez wieki kobiety mogły być tylko dobrymi córkami i siostrami, żonami, matkami i gospodyniami albo zakonnice. Poglądy na temat ich roli w życiu publicznym oraz przysługujących im praw zaczęły zmieniać się dzięki ideom Rewolucji Francuskiej. Dopiero w drugiej połowie XIX wieku mężczyźni wpuścili je na uniwersytety, a jeszcze później wywalczyły sobie prawa wyborcze. Niestety, mimo iż Polska była jednym z pierwszych krajów Europy, w którym kobiety mogły głosować na równi z mężczyznami, proces równouprawnienia ciągle napotyka na wielkie trudności. W Sejmie VII kadencji zasiada 348 posłów i tylko 112 posłanek. Głównym źródłem utrzymującego się braku równości są stereotypy kulturowe i społeczne, zakorzenione w tradycji i religii. Za ich sprawą, mimo faktu, że stanowią 52 proc. populacji i są statystycznie rzecz biorąc lepiej wykształcone, kobiet na stanowiskach kierowniczych jest znacząco mniej niż mężczyzn (36 proc.), a na najwyższych szczeblach zarządzania (dyrektorzy generalni, prezesi firm) stanowią zaledwie 2 proc.

Dyskryminacja spotyka także mniejszości seksualne, etniczne (Romowie) oraz osoby niepełnosprawne. Źle traktuje się również cudzoziemców, którzy trafili do Polski w poszukiwaniu lepszego bytu.

69. Równouprawnienie płci w gospodarce i w życiu publicznym

Państwo powinno podjąć bardziej zdecydowane działania na rzecz wyrównania szans kobiet na rynku pracy, czego oznaką

byłoby zrównanie się płac osób obojga płci zatrudnionych na równorzędnych stanowiskach. Instrumentem, który może pomóc w osiągnięciu tego celu jest rozwój instytucjonalnej opieki nad dziećmi – żłobków i przedszkoli (zob. pkt 56)

Listy wyborcze w wyborach parlamentarnych i samorządowych w okręgach wielomandatowych powinny być układane z zachowaniem zasady parytetu i z naprzemiennym umieszczeniem kobiet i mężczyzn (tzw. suwak). Publiczne radio i telewizja powinny mieć obowiązek takiego doboru gości, by we wszystkich debatach reprezentowane były obydwie płcie, a ogólna długość ich wypowiedzi była zbliżona. Wreszcie, kwestie równości płci powinny być brane pod uwagę przy układaniu budżetów Państwa oraz jednostek samorządowych.

70. **Europejskie standardy równouprawnienia i ochrony kobiet**

Należy jak najszybciej transponować do prawa krajowego wytyczne Komisji Europejskiej według których każda z płci powinna stanowić minimum 40 proc. składu zarządów spółek giełdowych. **Wzorem innych państw europejskich konieczne jest systematyczne i progresywne wdrażanie zasady równości płci przy formułowaniu wszystkich strategii i działań politycznych, społecznych, ekonomicznych, edukacyjnych oraz kulturalnych.** Polska musi niezwłocznie ratyfikować konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

71. **Równouprawnienie mniejszości seksualnych**

Należy **jak najszybciej wprowadzić do polskiego prawa instytucję związków partnerskich**, które mogłyby być zawierane także przez partnerów tej samej płci. Należy też uregulować, w sposób jak najbardziej przyjazny dla osób transpłciowych, kwestię uzgodnienia płci. Organy Państwa powinny aktywnie zwalczać wszelkie przejawy dyskryminacji i nienawiści w stosunku do gejów, lesbijek, transseksualistów i transseksualistek.

72. Wsparcie dla osób niepełnosprawnych

Władze publiczne winny włożyć więcej wysiłku w zapewnienie osobom niepełnosprawnym jak najpełniejszego dostępu do edukacji, informacji i zatrudnienia. **Inaczej niż jest obecnie, nieudana próba podjęcia pracy nie może powodować utraty zasiłku.** Powinny też istnieć proste, przejrzyste zasady łączenia zasiłku z pracą na część etatu (np., 3/5 zasiłku dla osób zatrudnionych na 2/5 etatu). Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego powinny być w większym stopniu wykorzystywane na aktywizację zawodową inwalidów (m.in. poprzez wsparcie dla przedsiębiorców, walkę z dyskryminacją na rynku pracy, budowę przedsiębiorstw społecznych oraz szkolenia dające konkretne umiejętności). System PFRON należy radykalnie uprościć, a wywiązanie się z obowiązku zatrudnienia osób niepełnosprawnych powinno być jednym z kryteriów oceny ofert w przetargach na zamówienia publiczne (zob. pkt 64).

Równość zabezpieczenia na starość

Niedawna nacjonalizacja części środków zgromadzonych w OFE nie rozwiązuje problemu przyszłych emerytur. W ciągu najbliższej dekady zobowiązania ZUS ponownie obciążą finanse publiczne grożąc przekroczeniem konstytucyjnego progu ostrożnościowego. Wobec niekorzystnych trendów demograficznych (zob. pkt 57 i 58) konieczne jest stworzenie nowego systemu emerytalnego, który będzie przewidywalny, tani w obsłudze, sprawiedliwy i społecznie akceptowany. Najpełniej kryteria powyższe spełnia emerytura obywatelska – świadczenie wypłacane w jednakowej wysokości wszystkim osobom powyżej ustawowo określonego wieku emerytalnego. Dodatkową zaletą emerytury obywatelskiej jest to, że, będąc finansowana z budżetu państwa (a więc podatków), nie wymaga ona wydzielonego systemu poboru składek na ubezpieczenia społeczne. Likwidacja składek na ZUS stanowić będzie znaczące ułatwienie dla przedsiębiorców i bodziec dla rozwoju polskiej gospodarki.

73. **Poszanowanie praw nabytych, zniesienie przywilejów**

Punktem wyjścia reformy jest poszanowanie praw nabytych w poprzednio działających systemach emerytalnych – zarówno repartycyjnym, jak i kapitałowym, wprowadzonym w roku 1999. Oznacza to, że **emerytury w całości na nowych zasadach otrzymają jedynie ci, którzy dziś dopiero wchodzi na rynek pracy**. Starsi realizować będą dotychczasowe uprawnienia (emerytura z kapitału zgromadzonego w ZUS i/lub OFE), które uzupełniać będzie częściowa emerytura obywatelska, w wysokości proporcjonalnej do czasu przeżytego po uruchomieniu nowego systemu, a przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Wprowadzenie emerytury obywatelskiej jest równoznaczne ze zniesieniem wszystkich wyodrębnionych systemów emerytalnych (przywileje branżowe oraz KRUS). Jej istotną cechą będzie zapewnienie równego świadczenia kobietom, które nie nabyły uprawnień emerytalnych – lub nabyły je jedynie w minimalnej wysokości – ponieważ poświęciły się prowadzeniu domu i wychowaniu dzieci.

74. **Mechanizm reformy – bodziec dla rozwoju gospodarczego**

Istotą reformy wprowadzającej emeryturę obywatelską jest zaprzestanie określonego dnia (biorąc pod uwagę bieżący kalendarz polityczny – najwcześniej 1 stycznia 2016) obowiązkowego poboru składek na ZUS, zarówno po stronie pracownika, jak i pracodawcy. Od tego momentu **Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, z którego wypłacane są emerytury, renty oraz zasiłki chorobowe zasilany byłby jedynie transferem z budżetu państwa**. Oznaczałoby to podwyżkę nominalnych stawek podatkowych, choć w rzeczywistości obciążenia pozostałyby niezmiennie w krótkiej perspektywie, a w średnim okresie by spadły – założenie reformy jest takie, by zebrać tę samą sumę pieniędzy od tych samych osób za pomocą mniejszej liczby instrumentów (podatki dochodowe i pośrednie, bez dotychczasowych składek na ubezpieczenia społeczne). Zaprzestanie oddzielnego pobierania

składek przez ZUS pozwoliłoby na oszczędności rzędu 1,5 do 2 mld złotych rocznie (koszty działania Pionu Finansów i Realizacji Dochodów to blisko połowa obecnych wydatków administracyjnych ZUS przekraczających 4 mld zł.). Dodać do tego należy korzyści przedsiębiorstw, które od momentu wejścia w życie reformy nie musiały rozliczać składek ZUS-owskich pracowników – organizacje pracodawców oceniają ich oszczędności na kolejne 4 mld złotych rocznie.

Zaprzestanie poboru składek na ubezpieczenia społeczne byłoby szczególnie korzystne dla osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą. Płaciłyby one nieznacznie wyższy niż obecnie podatek dochodowy, ale byłaby to kwota proporcjonalna do osiągniętych dochodów – w przeciwieństwie do systemu obecnego, w którym suma składek wymaganych co miesiąc od prowadzących działalność sięga tysiąca złotych, bez względu na to, czy udało im się cokolwiek zarobić.

Dodatkową zaletą proponowanej zmiany jest likwidacja „składek po stronie pracodawcy”, które zniechęcają do legalnego zatrudniania pracowników. Dzięki emeryturom obywatelskim (oraz zmianom w Kodeksie Pracy – zob. pkt 65) zmniejszy się szara strefa i wzrośnie baza podatkowa. Wprowadzeniu emerytury obywatelskiej towarzyszyłoby także radykalne uproszczenie prawa podatkowego – zwłaszcza dotyczącego VAT, co byłoby dodatkowym bodźcem pobudzającym aktywność gospodarczą.

By odpowiedzieć na zagrożenie jakim byłoby – pod presją starszych wyborców – podnoszenie podatków by sfinansować coraz wyższe emerytury obywatelskie, **należy ustalić maksymalną kwotę, która mogłaby zostać przeznaczona na emerytury.** Kwota ta powinna być wyrażona jako odsetek PKB i, tak samo jak dopuszczalny limit zadłużenia, powinna być zapisana w Konstytucji.

75. **Utrzymanie Otwartych Funduszy Emerytalnych**

Ważnym aspektem reformy wprowadzającej emerytury obywatelskie jest utrzymanie obecnych II i III filara. **Kapitał zgromadzony na istniejących kontach w OFE mógłby być nadal dobrowolnie uzupełniany.** Również po zakończeniu okresu przejściowego – gdy Państwo wypłacałoby jedynie emerytury obywatelskie – istniałyby prywatne fundusze emerytalne. Byłyby one jednak w pełni dobrowolne, a nadzór Państwa (tzn. Komisji Nadzoru Finansowego) ograniczałby się do roli spełnianej obecnie w bankach i towarzystwach ubezpieczeniowych.

76. **Emerytura obywatelska – wariant ambitny**

To, jak wysoka byłaby emerytura obywatelska, zależy od szeregu warunków, których spełnienie na przestrzeni następnych 40 lat ma różne prawdopodobieństwo. By przedstawić je w sposób odpowiedzialny, **wyliczono trzy warianty, które różnią się pod względem przyjętych założeń makroekonomicznych, ale – w przeciwieństwie do obecnego systemu – zakładają powstrzymanie wzrostu długu publicznego: pokazują zatem poziom świadczeń, na jaki Polskę rzeczywiście stać.** Jeżeli udałoby się, dzięki działaniom opisanym w tym programie, wprowadzić gospodarkę na ścieżkę szybkiego (ok. 5 proc. rocznie) wzrostu (zob. pkt 48-51, 58 oraz 74), zatrzymać proces wyludnienia (zob. pkt 56-57) oraz osiągnąć aktywność zawodową na poziomie Niemiec (zob. pkt 52-55), to spodziewana wysokość miesięcznego świadczenia wyniosłaby 1693 dzisiejsze złote (rzeczywiste wypłaty byłyby waloryzowane o wskaźnik inflacji, w perspektywie 40 lat należy także spodziewać się wprowadzenia euro – zob. pkt 97). By sfinansować emerytury obywatelskie w tej wysokości konieczny byłby progresywny PIT o pierwotnie (na początku lat 90.) ustalonych stawkach (20, 30 i 40 proc.) oraz progach odpowiadających miesięcznym dochodom w wysokości 3 i 8 tys. dzisiejszych złotych i kwocie wolnej rzędu 6 tys. złotych

rocznie. By zapewnić stabilność finansów publicznych, CIT oraz liniowy PIT od osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą powinny wynosić 20 proc., a VAT 23 proc., przy obniżonej stawce na żywność w wysokości 7 proc.

77. **Emerytura obywatelska – wariant zachowawczy**

Jeżeli nie zostaną podjęte zdecydowane działania na rzecz poprawy długoterminowej dynamiki polskiej gospodarki, roczne tempo wzrostu PKB nie przekroczy w ciągu następnych czterech dekad 3 proc., a stopa aktywności zawodowej średniej unijnej. Nastąpi także znaczący spadek liczby ludności. W warunkach tych **emerytura obywatelska wynosiłaby 1208 dzisiejszych złotych** miesięcznie, do sfinansowania czego wystarczyłyby podatki o obecnych stawkach.

78. **Emerytura obywatelska – wariant radykalny**

Niezależnie od innych propozycji programowych, zmiana systemu emerytalnego i podatkowego stanowić może samoistny bodziec pobudzający rozwój gospodarczy (zob. pkt 74). **Radykalne posunięcie jakim byłoby ujednolicenie stawki VAT na poziomie 20 proc., wygenerowałoby dodatkowy punkt procentowy wzrostu gospodarczego rocznie, co** w połączeniu z założeniami dla wariantu ambitnego (zob. pkt 75) **pozwoлиłoby wypłacać emeryturę obywatelską w wysokości 1882 dzisiejszych złotych miesięcznie,** czyli wyższą niż obecnie otrzymuje większość polskich emerytów. By zrekompensować osobom o najniższych dochodach wzrost kosztów utrzymania wynikający z likwidacji obniżonej stawki VAT na żywność, kwota wolna od podatku PIT wynosiłaby 12 tys. zł. Stawki PIT dla pracowników byłyby takie same jak w wariantcie ambitnym, przy progach w wysokości 33 i 84 tys. zł. Osoby prowadzące działalność gospodarczą oraz przedsiębiorstwa płaciłyby podatek dochodowy w wysokości 25 proc. – więcej niż obecnie, lecz znacząco mniej niż w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii czy Luksemburgu.

79. **Stop oszustwom podatkowym – jawność dochodów, podatki wyjścia i transferowy**

Kluczowym aspektem równości jest solidarne ponoszenie kosztów działalności Państwa – będzie ono w stanie sprawnie funkcjonować jedynie wtedy, gdy podatki płacić będą wszystkie działające na jego terenie podmioty gospodarcze i wszyscy obywatele (zob. pkt 58). Instrumentami, które mają to zagwarantować są podatki wyjścia i transferowy nakładane na firmy oraz, **wzorowana na rozwiązaniach norweskich, jawność dochodów i zeznań podatkowych**. Płatnikami podatku wyjścia byłyby przedsiębiorstwa, które, uzyskawszy w ciągu ostatnich 10 lat zwolnienia podatkowe, zaprzestają działalności w Polsce i przenoszą ją za granicę. Podatek transferowy nakładany byłyby zaś na firmy, które „wyprowadzają” część zysków za granicę – np. do krajów o niższej stawce CIT – wykorzystując do tego płatności za użycie znaku firmowego lub za inne usługi świadczone przez podmiot powiązany z nimi kapitałowo.

Równość szans

O ile wyrównywanie przez Państwo sytuacji materialnej dorosłych i zdolnych zadbać o siebie obywateli może być kontrowersyjne, o tyle zapewnienie wszystkim dzieciom i nastolatkom równego startu w życie jest postulatem akceptowanym przez osoby zarówno o lewicowych, jak i liberalnych przekonaniach. By go zrealizować, szkoły podstawowe i gimnazja na terenie całego kraju muszą utrzymywać jednakowy wysoki poziom nauczania: konieczne jest przeciwdziałanie skutkom geograficznego zróżnicowania na „złe” i „dobre” dzielnice. Zróżnicowanie, w zależności od osobistych zainteresowań i predyspozycji uczniów, powinno dokonywać się dopiero na poziomie przygotowującego do studiów wyższych liceum – ale i tam zdolność współdziałania powinna być ważniejsza niż konkurencja (zob. pkt 30 i 53). Szkoły publiczne powinny także wychowywać w duchu równości – ich wspólnototwórcza rola jest równie ważna, jak edukacyjna.

80. **Wspólna nauka i zabawa przez cały dzień**

W sytuacji, w której większość rodziców pracuje w pełnym wymiarze godzin, szkolne **światlice nie mogą być traktowane jako awaryjne przechowalnie dzieci. Należy zastąpić je popołudniowymi blokami edukacyjnymi zajęć artystycznych i sportowych. Tam też powinny być wykonywane „prace domowe”**. Zapewnienie uczniom całodziennej (tzn. minimum do godziny 17) nauki i opieki jest w zasięgu możliwości polskiej szkoły ponieważ z powodu niżu demograficznego wielu nauczycieli nie wyrabia pensum godzin. Innym pożytkiem płynącym z małej liczby uczniów jest możliwość zmniejszenia liczebności klas. Jest to szczególnie ważne w gimnazjach, których uczniowie są w wieku sprawiającym szczególnie dużo problemów wychowawczych.

81. **Rzeczywista bezpłatność**

Art. 70.2 Konstytucji RP gwarantuje bezpłatną naukę w szkołach publicznych. Nie jest on jednak w pełni realizowany za sprawą rozlicznych opłat na fundusz rodzicielski, światlice,

odpłatnych wycieczek i zajęć dodatkowych. Będziemy dążyć do ich zniesienia. Działalność szkół publicznych powinna być w całości finansowana przez państwo. Dotyczy to również podręczników, które dziś bywają horrendalnie drogie, przynosząc wysokie zyski wąskiemu lobby wydawniczemu. Podręczniki powinny być bezpłatne – wypożyczane za kaucją kolejnym rocznikom. W perspektywie paru lat wszyscy uczniowie powinni korzystać z e-podręczników na tabletach. Ponadto, **postulujemy zapewnienie wszystkim uczniom szkół publicznych ciepłego posiłku we wszystkie dni nauki.** Rozwiązanie takie pomoże ograniczyć skutki złej sytuacji materialnej wielu polskich rodzin, wyeliminuje stygmatyzujące oddziaływanie obiadów finansowanych obecnie przez pomoc społeczną oraz pomoże młodym Polakom wypracować dobre nawyki żywieniowe.

82. **Równość chłopców i dziewczynek**

Z programów nauczania, podręczników szkolnych i akademickich oraz z praktyki pedagogicznej trzeba wyeliminować treści utrwalające stereotypy płciowe i kulturowe. **Szkoła powinna od najmłodszych lat propagować partnerski, a nie patriarchalny model związku i rodziny.** Stosowanie żeńskich form językowych w mowie potocznej i urzędowej powinno stać się częścią kanonu poprawności językowej przekazywanego na lekcjach języka polskiego.

Równość opieki zdrowotnej

Polski system ochrony zdrowia od ćwierć wieku tkwi w permanentnym kryzysie dając klasyczny przykład zorganizowanej hipokryzji: ponieważ w placówkach publicznych czas oczekiwania na planowe zabiegi, a nawet zwykle wizyty u specjalistów, sięga kilku lat, rozwinął się równoległy rynek płatnych usług medycznych. W formalnie bezpłatnych publicznych szpitalach utrzymuje się zwyczaj wręczania „dowodów wdzięczności” personelowi. Czasem zastępowane są one „prywatnymi konsultacjami” u lekarzy prowadzących – dziwnym trafem

przekładają się one na ich większą uwagę także podczas bezpłatnych wizyt. W wielu miejscach drogi sprzęt starzeje się bezużytecznie, podczas gdy pacjenci - podatnicy, za których pieniądze został kupiony – miesiącami czekają na badanie. Podstawowe pensje pielęgniarek plasują je na dole hierarchii dochodów, ale niektórzy lekarze stanowią część finansowej elity. Coraz więcej osób nie korzysta z publicznej służby zdrowia, za utrzymanie której i tak musi płacić. Ci, którzy zmuszeni są z niej korzystać, płacą dodatkowo – lub obsługiwani są w sposób urągający ludzkiej godności. „Bezpłatna” publiczna służba zdrowia stała się instrumentem pogłębiania społecznych nierówności. Czas skończyć z tą obłudą i wprowadzić system gwarantujący wszystkim obywatelom równy dostęp do świadczeń medycznych, na które jako społeczeństwo możemy sobie pozwolić.

83. Rozwój profilaktyki, wzmocnienie pozycji lekarzy rodzinnych

Według naukowców główną determinantą zdrowia jest styl życia (55%), a następnie środowisko (20%), czynniki biologiczno–dziedziczne (15%) i dopiero na końcu organizacja opieki zdrowotnej (10%). Oznacza to, że **racjonalnie zorganizowany system ochrony zdrowia powinien opierać się na rozwiniętej profilaktyce oraz powszechnej edukacji zdrowotnej** – w szkołach wszystkich poziomów kształtować będziemy zdrowe nawyki żywieniowe (zob. pkt 81) oraz wprowadzimy obowiązkowe zajęcia z wiedzy o zdrowiu. Należy także zwiększyć liczbę godzin wychowania fizycznego i bardziej stanowczo ograniczać absencję na nich (zob. pkt 32). Gabinety lekarskie na powrót muszą znaleźć się we wszystkich przedszkolach i szkołach. Potrzebny jest rozwój programu szczepień, jak również propagowanie sportu – należy stworzyć warunki, by jakąś jego dyscyplinę uprawiali wszyscy. **Zakres kompetencji i odpowiedzialności lekarzy rodzinnych powinien być zwiększony**, obejmując przeprowadzanie badań profilaktycznych wszystkich osób w wieku 20, 40 i 60 lat. Niewydolność instytucji lekarza rodzinnego prowadzi do

znaczącego podrożenia kosztów leczenia poprzez ich przerzucanie na szpitalnictwo (chory, nieprzyjęty przez lekarza rodzinnego zgłasza się do szpitalnego oddziału ratunkowego, nieraz wzywając przy tym karetkę pogotowia).

84 . **Lepsze zarządzanie, większy wpływ i prawa pacjentów**

Konieczne jest lepsze zarządzanie placówkami publicznej służby zdrowia – nie wyrzekając się misji leczenia wszystkich potrzebujących, muszą one kontrolować koszty i oszczędnie gospodarować zasobami. **Wycena świadczeń medycznych powinna być uzależniona od standardu (tzw. poziomu referencyjności) wykonujących je placówek.** Ocena poziomu referencyjności byłaby przeprowadzana co kilka lat i opierałaby się na jasno określonych i obiektywnych wskaźnikach uwzględniających kompleksowość i jakość leczenia, jak również stopień zadowolenia pacjentów wyrażany w obowiązkowych ankietach po zakończeniu leczenia. Poszczególne oddziały szpitalne oceniane byłyby oddzielnie, ponieważ zdarza się, że w „dobrym” szpitalu klinicznym nie wszystkie kliniki czy oddziały są na tym samym poziomie. Rozwiązanie takie stworzyłoby silną finansową zachętę do poprawy jakości. Należy skończyć z sytuacją, w której NFZ płaci szpitalom tyle samo niezależnie od tego, czy leczą one skutecznie i szybko oraz nie wynagradza placówek, które leczą powikłania wywołane gdzie indziej.

Potrzebna jest także nowelizacja ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta oraz ustawy o izbach lekarskich tak, aby pacjenci poszkodowani w wyniku wystąpienia niepożądanych zdarzeń medycznych mogli otrzymać godziwe odszkodowanie i satysfakcję. Wzorcem do naśladowania powinien być skandynawski system ubezpieczeń od złych następstw leczenia, w którym nie trzeba dowodzić winy, a podstawą do podjęcia decyzji jest orzeczenie, czy szkody można było uniknąć.

85. **Rzetelna taryfikacja, realistyczny koszyk świadczeń gwarantowanych**

Potrzebne jest opracowanie standardów postępowania medycznego w poszczególnych jednostkach chorobowych oraz – na podstawie tych standardów – urealnienie wyceny procedur i świadczeń medycznych. Niewłaściwa (z reguły za niska, a w niektórych przypadkach zbyt wysoka) wycena świadczeń prowadzi nie tylko do zadłużenia szpitali, lecz także do wykonywania niepotrzebnych procedur i fałszowania dokumentacji. **Dokonawszy standaryzacji procedur i urealnienia ich wyceny, należy zweryfikować Koszyk Świadczeń Zdrowotnych, tak aby obejmował procedury kluczowe dla ratowania życia i zdrowia, których sfinansowanie w liczbie odpowiadającej szacowanemu zapotrzebowaniu jest możliwe w ramach dostępnego budżetu.** Propozycje zmian w Koszyku należy poddać konsultacjom społecznym, przeznaczając na nie przynajmniej rok.

86. **Likwidacja NFZ, kasy chorych, ubezpieczenia dodatkowe**

Narodowy Fundusz Zdrowia powinien zostać zastąpiony konkurującymi ze sobą kasami chorych, a do operowania składką zdrowotną należy dopuścić prywatne podmioty. Sytuacja, w której NFZ jest nie tylko jedynym płatnikiem, lecz także sam wycenia procedury, sam kontroluje i sam karze świadczeniodawców jest patologiczna. Większość zadań NFZ powinna wrócić w gestię Ministra Zdrowia. Kasy chorych powinny być zaś jedynie operatorem składki i podlegać nadzorowi ze strony Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). **Należy upowszechnić dobrowolne dodatkowe ubezpieczenia zdrowotne, obejmujące procedury usunięte z Koszyka Świadczeń Zdrowotnych oraz koszt zakupu leków, w tym refundowanych.** Do rozważenia jest umożliwienie przynajmniej częściowego odpisu od podatku wydatków na wykup tego rodzaju polis ubezpieczeniowych, możliwe powinno

być także finansowanie ich przez zakłady pracy z funduszu socjalnego. Rozwiązanie to może przywrócić do systemu od 20 do 30 miliardów złotych z tzw. szarej strefy.

87. **Rozwój geriatry i opieki nad seniorami**

Należy zawczasu **rozwijać opiekę nad osobami w wieku powyżej 65 lat** oraz zintegrować zadania wykonywane obecnie przez resorty opieki społecznej i zdrowia

Wolność

Zaufanie do innych ludzi oraz do instytucji Państwa, zdolność racjonalnego myślenia i zrozumienie mechanizmów rządzących światem, praca zapewniająca stabilne źródło utrzymania, równość szans na początku życia oraz gwarancja pomocy na starość i w przypadku choroby – dopiero połączenie tych wszystkich czynników zapewnia warunki do pełnej realizacji osobistej wolności. Wolności tej nie powinny ograniczać opresyjne przepisy prawa - o ile nie służą one obronie wolności innych osób.

Wolność życia prywatnego

Państwo mające stworzyć swoim obywatelom warunki do realizacji wolności nie może tej wolności ograniczać. Nakazy, zakazy i restrykcje są uzasadnione tylko wtedy, gdy ich brak byłby z uszczerbkiem dla wolności innych obywateli. Prawo karne nie może znać pojęcia przestępstwa bez ofiary. Prawo cywilne nie może mieć charakteru inkwizycyjnego, zorientowanego na odkrycie prawdy i orzeczenie winy – jego celem powinno być rozstrzygnięcie sporu między stronami, najlepiej poprzez doprowadzenie do porozumienia.

88. Legalna aborcja, *in vitro* i eutanazja

Nie nawołując nikogo do poddania się zabiegom przerwania ciąży, *in vitro* lub eutanazji, chcemy, by były one dozwolone i uregulowane. Przypisywanie zygocie lub płodowi statusu człowieka jest przejawem obłądnej ideologii – tym bardziej szkodliwej, że zakaz aborcji uderza głównie w kobiety uboższe, nie mające dostępu do drogich środków antykoncepcyjnych ani do prywatnych lub zagranicznych klinik, w których przeprowadzane są zabiegi. Odmawianie osobom cierpiącym na nieuleczalne choroby prawa do szybkiej i bezbolesnej śmierci jest niepotrzebnym okrucieństwem. Każdy ma prawo do naturalnej śmierci, a każda kobieta która chce, może urodzić dziecko (nawet najbardziej chore) kochać je i wychowywać. W cywilizowanym państwie nie wolno jednak zmuszać do życia w bólu ani do rodzenia.

89. **Zgodne rozwody**

Małżonkowie, którzy nie mają wspólnych małoletnich dzieci, powinni mieć **możliwość rozwiązania małżeństwa poprzez zgodne oświadczenia woli złożone przed urzędnikiem stanu cywilnego**. Pozwoli to na uniknięcie długiej, kosztownej i nieprzyjemnej procedury sądowej w sytuacji, w której obie strony nieudanego związku chcą zacząć nowe życie.

W przypadku, w którym małżonkowie mają wspólne małoletnie dzieci, o rozwodzie – a także opiece nad nimi i obowiązku alimentacyjnym – powinien nadal rozstrzygać sąd, ale rozstrzygnięcie to nie powinno zawierać orzeczenia o winie. To nie wina jest bowiem przesłanką do rozwodu, lecz trwały i zupełny rozkład pożycia – przy czym nie ma znaczenia, z czyjej winy ten rozkład nastąpił. Ustalanie winy wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego, które często jest długotrwałe i dodatkowo antagonizuje rozwodzących się małżonków. Zwiększa to koszty wymiaru sprawiedliwości i niepotrzebnie angażuje sąd. Wobec braku orzeczeń o winie, przesłanką do ustalenia obowiązku alimentacyjnego byłaby jedynie wynikająca z rozwodu zmiana sytuacji materialnej.

90. **Legalna marihuana**

Marihuana powinna być traktowana tak samo jak inne używki – alkohol i tytoń. Obecna sytuacja, w której milion osób uważanych jest za przestępców, mimo iż nikt – łącznie z nimi samymi – nie ucierpiał w wyniku posiadania lub konsumpcji przez nie konopi indyjskich, jest absurdalna. **Legalizacja marihuany ograniczy dostęp do niej osobom niepełnoletnim, pozwoli kontrolować jakość i – zamiast generować koszty związane ze ściganiem handlarzy i użytkowników – zapewni znaczące wpływy do budżetu**. Dodatkowo, towarzyszyć jej będzie zniesienie ograniczeń w uprawie konopi przemysłowych, które mogą stać się ważnym źródłem zysków dla polskich rolników i cennym ekologicznym surowcem w przemyśle.

91. **Rozsądne prawo drogowe**

Walcząc ze zjawiskiem prowadzenia samochodów pod wpływem alkoholu i ze zbyt szybką jazdą, pamiętać trzeba o zachowaniu zdrowego rozsądku w prawie drogowym. **Polskie drogi są pełne od przesadnych ograniczeń prędkości**, służących często tylko zwiększeniu dochodów Państwa i samorządów. Limit 50 km/godz. na prostej i szerokiej drodze nie buduje szacunku do prawa – wprost przeciwnie, zaprasza by ani tego, ani innych ograniczeń nie traktować poważnie. Należy **odstąpić od wymogu posiadania w samochodzie alkomatu** – pomiar ilości alkoholu we krwi nie uczyni nikogo trzeźwiejszym, a zmuszanie obywateli do posiadania określonych przedmiotów rodzi podejrzenia o wykorzystywanie prawa do wzbogacenia ich producentów.

Wolności obywatelskie

Żywa i nieskrępowana debata publiczna jest warunkiem dobrze funkcjonującej demokracji. Najcenniejsze są w niej głosy krytyczne wobec powszechnie uznawanych dogmatów, wypowiedzi kwestionujące utarte schematy myślenia. Dlatego zniesienie sankcji karnych za wypowiedzi oraz gwarancje istnienia niezależnych i pluralistycznych mediów są podstawowym warunkiem wolności obywatelskich i demokratycznego rozwoju społeczeństwa. Równie istotna jest ochrona obywateli przed inwigilacją ze strony rodzimych lub obcych służb specjalnych oraz zapewnienie im skutecznego prawa do obrony w przypadku zatrzymania.

92. **Wolność słowa**

Zapisy artykułów 133 (znieważanie Narodu lub RP), 135 (znieważanie Prezydenta RP), 196 (obraza uczuć religijnych) oraz 226 (znieważanie funkcjonariusza publicznego) mogą być nadużywane w celu zwalczania przeciwników politycznych i ograniczania debaty publicznej. Znieść też należy art. 212 kodeksu Karnego, mówiący o odpowiedzialności karnej za zniesławienie. W zupełności wystarczy odpowiedzialność

cywilna. **Silne i sprawne Państwo nie zawali się przecież od złego słowa.**

93. **Wolne, dociekliwe i bezpieczne finansowo media**

Jesteśmy świadkami i uczestnikami rewolucji na rynku treści, dawniej znanym jako rynek mediów. Nie chcemy i nie będziemy ingerować w procesy rynkowe ale sądzimy, że **państwo powinno ułatwiać na wszelkie sposoby dostęp do treści wartościowych, które pomagają zobaczyć w odbiorcy przede wszystkim obywatela a nie konsumenta.**

Drugą wartością wartą ingerencji jest ochrona i upowszechnienie dorobku polskiej i światowej kultury – nie tylko audiowizualnej, co nowe technologie znakomicie ułatwiają.

Po trzecie wreszcie dostrzegamy zagrożenia dla prywatności, jakie niesie za sobą rewolucja medialna; musi tu przeważać ochrona wolności jednostki.

94. **Życie bez podsłuchu i podglądu**

Konieczne jest ograniczenie liczby podsłuchów oraz możliwości sprawdzania przez policję i służby specjalne danych osobowych „na wszelki wypadek”. **Organy Państwa** (Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych oraz Urząd Komunikacji Elektronicznej) **powinny priorytetowo traktować kwestie prywatności i ochrony danych w Internecie.** Ich zadaniem musi być między innymi obrona polskich obywateli przed działaniami globalnych korporacji gromadzących dane o zachowaniu internautów (a w konsekwencji o ich życiu osobistym) – jak również rodzimych służb i obcych rządów prowadzących ciągłą inwigilację dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technik informatycznych.

95. **Prawo do obrońcy już na komisariacie**

Osobom zatrzymanym przez policję należy ułatwić kontakt z adwokatem – powinien być on obecny w trakcie pierwszych przesłuchań, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla sprawy. **Obrońcy z urzędu powinni pełnić dyżury na komisariatach i**

w prokuraturach – dzisiejszy tryb ich powoływania sprawia, że angażują się w sprawę dopiero po ok. dwóch tygodniach od zatrzymania ich klienta.

Wolna Europa

Bez względu na sentymenty konserwatywnej prawicy, czas europejskich państw narodowych dobiegł końca. W dzisiejszym świecie kraj wielkości Polski nie może być w pełni suwerenny – liczą się tylko mocarstwa obejmujące miliony kilometrów kwadratowych i setki milionów obywateli: USA, Chiny, Indie. W interesie Polaków jest, by do grupy tych globalnych graczy jak najszybciej dołączyła Unia Europejska – to tylko na jej poziomie jesteśmy w stanie realizować naszą suwerenność, prowadzić politykę zagraniczną i zorganizować skuteczny system obronny. Dlatego musimy pilnie rozwiązać problemy trapiące Europę, takie jak bezrobocie, zanik konkurencyjności gospodarczej, starzenie się społeczeństw. Odpowiedzią na nie jest szybsza integracja w sferze politycznej, przezwyciężenie deficytu demokracji poprzez oddanie decydującego głosu w sprawach Unii jej obywatelom.

96. **Federacja europejska**

Właściwą drogą wyjścia z trwającego od paru lat kryzysu gospodarczego i politycznego jest powstanie europejskiej federacji, której podmiotami byłyby państwa narodowe, ale przede wszystkim obywatele. **Federacja europejska musi oznaczać, że decyzje są podejmowane na właściwym poziomie – europejskim, narodowym lub lokalnym.** Musi się to dziać w sposób w pełni demokratyczny, włączający środowiska i grupy społeczne, a nie podejmujący decyzje za nie.

97. **Szersza i głębsza strefa euro**

Fundamentem europejskiej gospodarki musi pozostać euro. Polska powinna jak najszybciej przyjąć wspólną walutę, do czego zobowiązała się w referendum z 2003 roku. Euro przyniesie korzyści obywatelom, przedsiębiorstwom i gospodarce jako całości. Zaczniemy się szybciej rozwijać, wzrosną wydajność pracy i pensje. Firmy i obywatele uzyskają

dostęp do taniego kredytu, zwiększy się eksport na rynek europejski i na rynki zewnętrzne. **Wykorzystując doświadczenia państw, które euro już wprowadziły, będziemy w stanie sprawić, że nie wzrosną ceny ani nie zmniejszy się siła nabywcza płac i emerytur.** Zyskamy gwarancje, że finanse publiczne są w dobrym stanie. Jednocześnie Polska na dobre znajdzie się w centrum integracji kontynentu i będzie mogła w pełni wpływać na jej przebieg. Polska powinna poprzeć projekt dokończenia unii gospodarczej i walutowej. Będzie on prędzej czy później oznaczał wspólną politykę fiskalną, a więc wspólne decyzje o priorytetach wydatkowych, zgodę na respektowanie zasad stabilności finansowej i nie zadłużania się kosztem przyszłych pokoleń. Nie możemy mieć złudzeń – to najubożsi tracą najbardziej na rozchwianiu finansów publicznych, to ich kosztem następuje wychodzenie z kryzysu. Korzyścią ze wspólnej polityki fiskalnej będzie tańszy rozwój – wspólna emisja długu i szerszy dostęp do rynków finansowych.

98. **Niezależność i bezpieczeństwo energetyczne**

Unia powinna dokończyć budowę jednolitego rynku, zwłaszcza w dziedzinie usług i walczyć o zwiększenie konkurencyjności swojej gospodarki poprzez inwestycje w badania i rozwój, deregulację i ponowne uprzemysłowienie. **Musimy przyspieszyć proces tworzenia prawdziwego, nieskrepowanego jednolitego europejskiego rynku energii. Jego powstanie przyniesie szereg korzyści dla konsumentów i szansę na zwiększenie strategicznego bezpieczeństwa państw członkowskich, a także bodziec dla innowacji i rozwoju technologicznego.** W perspektywie kilkunastu lat, najlepszą gwarancją przystępności cenowej oraz niezależności energetycznej jest rozwój odnawialnych źródeł energii w modelu prosumenckim (tzn. sieci wielu drobnych producentów, którzy bywają także konsumentami energii, zob. pkt 45, 46 i 48).

99. **Sprawna armia**

Obrona antyrakietowa, samoloty bezzałogowe, czy też cały asortyment urządzeń zabezpieczających przed cyberatakami i terroryzmem są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa Polski. Trudno jednak pochwalić filozofię zakupów, która robi z Polski szrot dla zużytego sprzętu naszych sojuszników. Dlatego plan wydania w najbliższych latach 150 mld złotych na zbrojenia oceniamy krytycznie. **Zakupy dla wojska należy planować w ten sposób, by uzbrojenie służyło obronie terytorium Polski oraz rozwojowi krajowego przemysłu obronnego.**

Armia powinna w większym stopniu stawiać na szkolenie wojsk specjalnych, na ich mobilność, na obronę przestrzeni powietrznej kraju, na zapobieganie aktom terroryzmu i cyberterroryzmu. Ograniczeniu do sprawnego i niezbędnego trzonu powinna ulec marynarka wojenna (wyłącznie ochrona szlaków handlowych i pasażerskich na Bałtyku) i wojska pancerne. Docelowo powinniśmy zabiegać o utworzenie wspólnej armii europejskiej. Wzmocni to radykalnie potencjał obronny państw członkowskich i pozwoli zmniejszyć koszty.

100. **Kultura i soft power jako podstawa bezpieczeństwa strategicznego**

Kultura jest kluczowym czynnikiem tworzącym „soft power”, miękką siłę Państwa. Oznacza to, że **przemysłane inwestycje w promocję polskiej kultury mogą być bardziej efektywne pod względem budowy pozycji ekonomicznej i geopolitycznego bezpieczeństwa niż bezpośrednie dotacje dla firm usiłujących wejść na nowe rynki lub nawet wydatki zbrojeniowe.** Strategiczne znaczenie kultury widoczne jest także na poziomie kontynentalnym. Unia Europejska wyrosła ze wspólnoty wartości, a te opierają się na kulturze. Musimy pielęgnować nasze narodowe tożsamości dbając, by nie stały one w opozycji wobec europejskiego dziedzictwa humanizmu, tolerancji i otwartości. Tak, jak w połowie XX wieku w wyniku

traumy II Wojny Światowej miliony ludzi stworzyły podwaliny Unii Europejskiej, tak teraz trzeba przekonać mieszkańców naszego kontynentu o potrzebie dalszej, ściślejszej integracji. Musimy uczyć się wspólnej historii. Język angielski powinien stać się wspólnym językiem europejskim, a jego nauczanie musi być powszechne i darmowe. Prawdziwą ostoją wspólnoty są ludzkie umysły i marzenia.